

Stodenzler 21/4 1916

SLOVAN

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST
IN PROSVETO

LETO XIV. - 1916. - ŠT. 4.

UREJA MILAN PUGELJ.

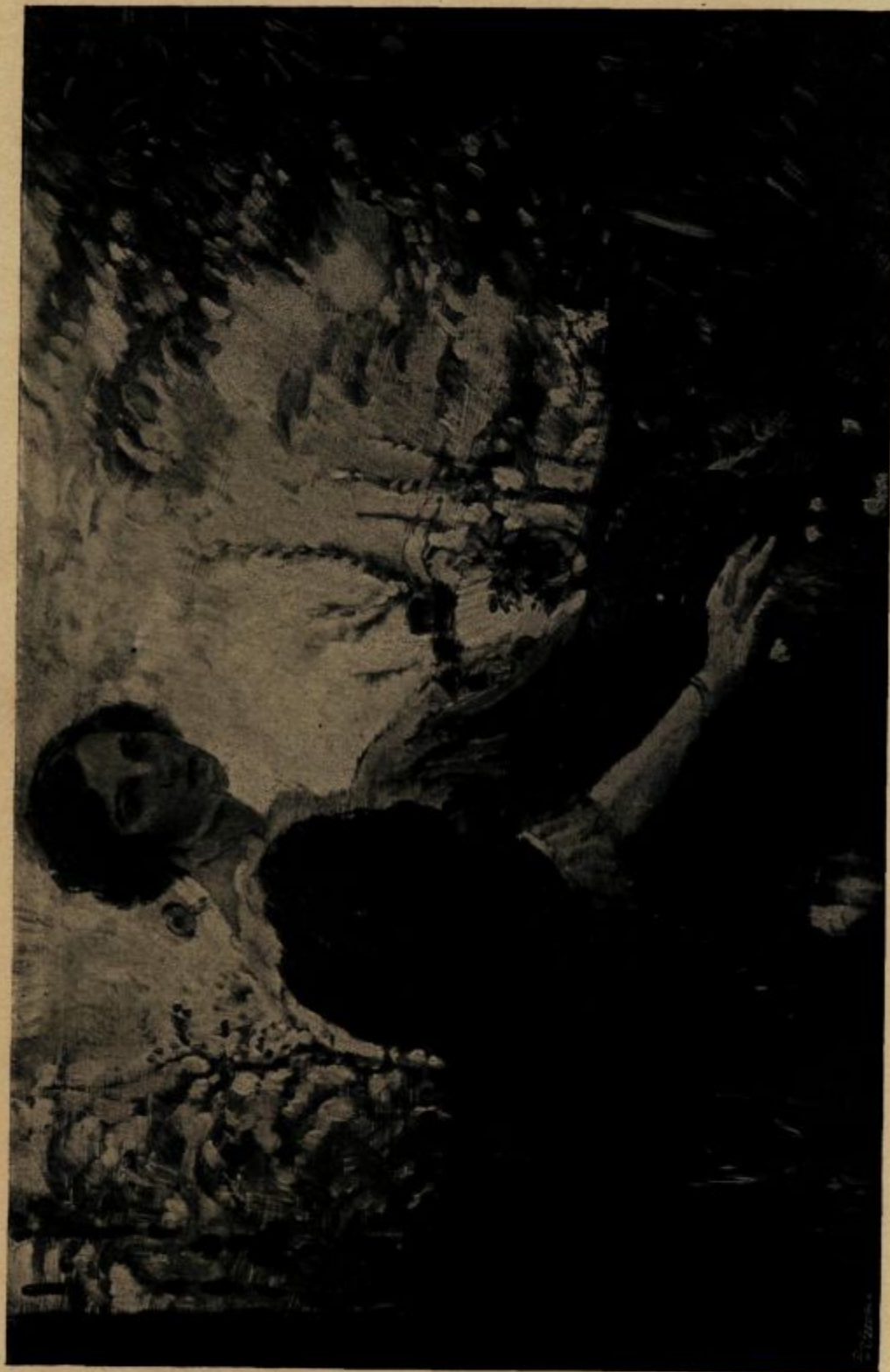
TISKA IN ZALAGA DRAGOTIN HRIBAR V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Peter Drozeg, Alojz Kraigher	97	Življenje. Ant. Batagelj	117
Rastlinstvo naših Alp. Ferdinand Seidl	102	Sanje. Ant. Batagelj	117
Na grobu prijatelja. Ant. Batagelj	105	Prijatelja. Milan Pugelj	118
Rex Sodomae. Jože Vesel	106	V napadu. Ant. Batagelj	122
Prijateljska zgodba iz Levstikovega življenja. Objavlja Avgust Žigon	112	Pesem. Ant. Batagelj	122
Pesem starega begunca. A. Gradnik	114	Listek	123
Poet. Fran Pirnat	115	Avgust Žigon: Iz dijaških let Levstikovih. Dr. I. Š.: Spomini na Jos. Murna. Fr. Ilešič: Vas „Mildheim“ v slovenski književnosti. Stritarjeva osemdesetletnica. Umrli. Avgust Žigon: Čopova biblioteka. — Naše slike: Jakob Obrovsky: Pomlad. (Umetniška priloga.)	

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. u

Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani. — Urednik Milan Pugelj v Ljubljani.

JAKOB OBROVSKY: POMLAD.

Peter Drozeg.

Spisal Alojz Kraigher.

(Dalje.)

Janez stopa zmirom hitreje, Katra si urno briše oči. Ko stoji pred mizo, se jej blešči od luči, da vidi samo Drozga, ki jo pozdravlja s kupico:

„Le pridi, Katra, sinaha! Tam sedi k Janezu! Pa nič ne zameri ‚ptičku‘, saj ga poznaš, kujona salamenskega! Še rada se bova imela, poslušaj, Katra! Janeza pa mi le drži! Ves je ‚ptičkov‘, to ti rečem. No, le trči z mano! Daj jej kozarec, Janez!“

Katra je sramežljiva, oči poveša, in zlasti k Toni se boji pogledati. Tik Janeza séde, malo za njegovo pleče, obrnjena v njegovo lice. Z nogu binglja pod mizo in roki prekriža tesno v naročju, kakor bi jo zeblo.

Tona jo strogo opazuje in se naenkrat nagne k njej. Glas jej je razdražen, da jo vsi pogledajo:

„Ali si zadovoljna, Katra? Vzameš Janeza, če ne dobi posestva?“

Katra je vsa prestrašena. Usta se jej napol odpro, ali besede ni iz njih.

Drozeg se potegne zanjo:

„Kaj bi drezala? Vzame ga, seveda! Njej je za posestvo! Saj ne omedleva za bogastvom, kakor druge! Fanta hoče; magari nazega, kajne-da, Katra?“

„Če ga vzameš brez posestva? Odgovori!“

Katra gleda v tla, trpljenje na obrazu . . . nenadoma se vzdigne, iz suhih oči se jej prikaže solza . . .

„Sploh ga ne vzamem . . . Samo pustite me! . . .“ — in steče v hišo.

Drozeg pridruže sina, ki bi rad za njo:

„Le ostani, Janez! Naj se zjoče! Jutri bo vse dobro.“

In sin voljno zopet séde, s hrbtom se okrene proti sestri ter zvrne čašo vina vase.

„Rebec, nič ti ne čestitam, da boš moj svak. Baba je hudič.“

„Hahaha . . .“ — se smeje Drozeg, „kaj sem rekel, Rebec? Kaj sem rekel? Ampak — kupčija je narejena, Rebec. Da se ne boš pre-mišljaj!“

„Jaz sem jako zadovoljen, Drozeg, da je tako nanoslo danes.“

S hvaležnim nasmehom se obrne k Toni in jej položi roko na ramo.

„Žezla si potreben, žezla, Rebec; in vdovec si. Samo glej, da ji boš dobro nohte strigel! Hahaha . . .“ — In se okrene zopet k Janezu: „Ampak — tudi Katra je ženska, Janez. Kako si rekel: baba je hudič?“

„Zato nas pa zapelje, oče. Kaj si hočemo?“ — Z roko si potegne preko čela in se obrne z malo kislo veselostjo do mladeničev: „Pa zapojmo nekaj, fantje!“

Drozeg pripeva poluglasno, a skoraj odsotno; naslonjen z obema rokama in z brado na svojo palico, se pozibava z gorenjim telesom. Nadelan je že precej, in zdi se, kakor da ga hoče časih zavesti v pijano razuzdanost; a neka skrita misel ga brzda in zavira, ga navdaja s tihim zadovoljstvom, da se mu smejejo oči veselo in prekanjeno, ko pogledava tuintam mežikujé na hčer in Rebca.

Tona je razgreta, lica so jej rdeča in vroča od vznemirjenja; komolec na privzdignjenem kolenu, brado v dlani, zamahuje s prosto roko v suvajočih kretnjah in dopoveduje nekaj Rebcu, česar ta ne more prav verjeti.

„Ali je Martin doma?“ — jo vpraša oče nepričakovano. „Družine nisi pogostila, ko imaš zaroko?“

„Saj sem jim dala v kuhinji.“

„So še vsi pokonci? Tu bi jim bila dala .“

„Ah, kajpada!“ — se namrdne ona jezno.

„Tudi tale otročad mi je napoti.“

„Zakaj napoti?“ — se nasmeje Rebec. „Ti so udobrovoljili očeta, da nama je dovolil . . .“

„Dogovoriti bi se še morali,“ pravi ona mračno in potresa z nogo.

„Kaj dogovoriti?“ — se začudi Drozeg. „Ali ni vse dogovorjeno? — Radi poroke se pa sama zmenita!“

Mladež se zabava z Janezom, da je dolenje omizje skoraj ločeno; Evgen je bil izginil v hišo. Tona gleda mrko v luč . . . Drozeg čaka . . . Nenadoma izbruhne ona:

„Kje pa vzamete denar? Obadva hočete izplačati? Janeza in mene? Ali ne sleparite? Kakšne komedije so to?“

„Kje ga vzamem?“ — jo gleda Drozeg smehljajoče, brez vsake jeze. „Terno zadenem, Tona; imam že naročeno.“

„Zdaj se ni treba prav nič norčevati,“ — se še bolj razhudi ona. „Jaz hočem vedeti, kako in kaj.“

Rebec tolaži:

„Pustimo to za danes, Tona! Saj je še dosti časa. Pozno je, jaz moram kar odriniti. Ali bi zaklicala Martinu, naj zapreže?“

„Nikamor se ti ne mudi!“ — zavrne ona rezko, gleda v tla in trese z nogo. „Ali ni to oslarija: Janez s Katro, ki se je že pojutrišnjem naveliča? In dom brez gospodinje? . . pa brez gospodarja? Kje more oče?“

„Oče je še orjak, Tona!“ pravi Rebec. Drozeg se prefrigano namuzne.

„Jaz pa vem, da bi Janez vzel Maričko,“ — se razgreva Tona. „Gospodarstvo naj mu izroče — užitek si lahko izgovorijo —, pa bo takoj pri volji.“

Rebec je zamišljen, Drozeg se samo smehlja.

„To bi bila terna, oče!“

„M-hm, m-hm . . . Denarja kot pečká! Nekaj lukenj bi zamašili . . . in tvoja dota . . .“

„Samo v tem slučaju se zanesem nanjo. Drugače se lahko kar obriševa, moj ljubi!“ — ošine kratko ženina in se zagleda zopet v luč.

Drozeg se važno skloni bliže k njima:

„Kaj pa, Tona . . . ko bi gnali Janeza — na semenj? Fant je čvrst in izkupiček bi bil dobršen! A, Tona? Morda tudi Poldeta, Miklavža, Evgena? — Šment, Tona, to bi bila dota!“ — Stari udari ploskoma po mizi.

Janez se ozre s kalnimi očmi:

„Kaj imate z mano?“

Tona pa poskoči vsa rdeča:

„Če ste pijan, dedec, se ne silite v pošten razgovor! Nič ni z nama, Rebec. Proč bi me radi spravili, da bi lahko nemoteno zapravljali. Jaz pa tu povem: — Prej se ne ganem z doma, da mi vsega ne izplačajo! Na mizo mi morajo naštetiti, vse do krajcarja! Le pojdi, Rebec! Meni se je kar dozdevalo . . .“

S stisnjenimi ustnicami, roke križem v naročju, stopi sem in tja po cesti, prežeč v temo, če bi spazila kaj prisluškovalcev. Pri Čelharju je okno razsvetljeno; zdi se jej, da je nekaj senc pred hišo. Srdito mrmrajoč se obrne v vežo:

„Martin, naprezat pojdeš! Kar takoj! Za Rebca!“

Janez je omamljen. S celo roko sloni na mizi, čelo nagubano, pol vprašujoč in pol grozeč mu je pogled:

„Kaj ste imeli z mano?“

„Mir daj, Janez! Ti si pijan!“ — ga strogo zavrne oče.

Tudi mladež je skoraj omamljena. Z rokami se objemajo, prepevajoč pretrgano vsak zase, krohotajoč se brez povoda. Ta ali oni sune Janeza pod rebra in ga podraži:

„Kje imaš punco, Janez? Katra ti je ušla. Kaj boš zdaj? Še ni bil oženjen, pa je vdovec.“

Janez pa le buli v očeta, pest se mu stiska, zobje mu škrtajo, nejasne misli se mu motajo po glavi . . .

Rebčev obraz je ves zveržen od zadrege. V mizo gleda, debeli prsti mu grabijo drobtinice po mokrem prtu. Časih pogleda okoli ogla po dvorišču, nestrpno čakajoč na svoj koleselj.

Drozeg si s tresočo se roko natoči kozarec vina in ga srebajoč izpije. Briše se in usekuje, razmotava in zлага svoj velikanski robec, pljuje vanj in se zopet briše, brki se mu sprijemljejo od vlage. S prevejanim nasmeškom pogleduje Rebca in se natihem muza. Konečno mu položi levico na laket, iztegne desnico z zmečkanim robcem v dlani in pošepeta skrivnostno:

„Nič se ne vznemirjaj, Rebec! Dota bo. Vse je dobro napeljano.“

„Saj ni treba, Drozeg, če vam je težko zanj. Tono že premotimo. Jaz si priskrbim in vam posodim, da mi vpricho nje naštejete. To bo boljše. Ali ne?“

„Beži, Rebec, beži! Ne čenčari takih! Tako na koncu pa še nismo. Ali bi rad še ti zabredel, kaj? Boga zahvali, da ti lahko dam! Ta bi bila lepa! Poslušaj, da ti razodenem!“

Nagne se docela k njemu in mu pošepče na uho:

„Jaz se oženim, Rebec . . . in priženim, Rebec! Zdaj poslušaj!“

Zet se umakne ves začuden. Janez hlastne z glavo bliže:

„Kaj imata tam?“ — A njegove oči so motne; oče samo zamahne proti njemu in nadaljuje Rebcu:

„Stvar je taka, Rebec, da se peljem jutri v Trst — zasnut. V Trst, moj ljubi! Ne misli nič posebnega! V mojih letih, — kaj bi mislil? Ženska je že stara; kakih petdeset, bi rekel. Ho . . . tak le falot sem bil, kakor je zdaj Janez, pa jo je zavozila z mano . . . Saj razumeš, Rebec? — Danes je premožna. Cenil bi . . . No, kaj . . . Drugače bi ne mislil nanjo. Ko mi je pozimi žena umrla . . . hitro potem . . . me je prišla obiskat . . . A kdo je takrat mislil? . . . Ampak — v tistih časih, Rebec!“ — Drozeg tleskne z jezikom in pomežikne od strani: „Drob-cena je bila, majhna . . . bonbonček, Rebec! Danes je seveda močna in debela. Pa kaj bi tisto! Kakšni smo pa mi?“

Rebcu je strašno mučno. Nemirno se ozira v Janeza, ki rine z glavo zmirom bliže, z izbuljenimi očmi, z napetimi žilami. In kar odleže mu, ko se začuje škripanje koles od bleva sèm.

Drozeg nataka sebi in njemu in zadovoljno pomežikuje:

„Rebec, pij! Fanta sva pa vendar, kaj? Fanta od fare! No, ti si še mladenič, s tabo se ne bom primerjal; a tudi Drozeg ni od muh. Kaj, to bodo zijali, ko si pripeljem gospodinjo! Čvrsta ženska, Rebec, zdrava, še dosti gladkega obraza. In kar je glavno . . .“

V tem trenutku plane Janez . . . Težka steklenica sfrči očetu mimo glave in se razleti ob železnem križu v oknu.

„Svinja! Takšna svinja! Lastne otroke bi sleparil . . . lastne otroke . . . Svinja!“

Vstane izza mize, se pijano lovi in išče novega orožja, da bi udaril. Rebec ga zagrabi, ujamu mu zapestja kakor v kleščice in ga miri:

„Ne nori, Janez! Kakšen vrag te je trčil? Saj se ni nič zgodilo, Janez!“

„Svinja stara! Ženil bi se dedec, da ukrade otrokom. Pusti me, da ga pobijem! . . .“

Koleselj se ustavi pred hišo. Tona skoči z njega in vrže vaveti Martinu, ki stoji ob konju.

Na pol je slišala, na pol je uganila . . . k Rebcu plane:

„Ženiti se hoče stari?“ — a ne čaka odgovora, takoj se obrne k Drozgu:

„Zdaj je torej jasno, odkod naenkrat ta dobrot. Midva z doma, mačeha na dom! Hinavec grdi, stari, kruljavi! Otroke oslepariti in pognati domačijo s kakšno pritepenko vlačugarsko . . . To mu je podobno, norcu, sleparskemu, hudobnemu . . . Ali je še Bog na svetu, da udari grešnika?“

Rebec se ozira ves prestrašen?

„Tona, bodi pametna in pusti vendar! Kaj pa moreš? . . .“

Janez se mu hoče iztrgati, on ga siloma kroti. Boji se, da zdivja še stari in navali na Tono. Mladi tržanje se vmešavajo, a so preveč pijani, da bi mogli kaj pomagati. Le vrišč in šunder večajo. Martin brzda konja, ki se plaši. Kravji hrapec in svinjska dekla se muzata iz veže, stvar jima je samo v zabavo. V ozadju se drezajo sosede z ogorčenimi obrazi; sosedje se posvetujejo; Čelhar se neodločno bliža.

„Pomagaj! Čelhar!“ — ga pokliče Rebec. „Primi Janeza!“

Najmirnejši je Drozeg. Svojo kupico izprazni, se obliže in si obriše brke, malo bleda a še vedno šegav nasmešek krog oči. Počasi se odpravi, da pojde spat. Vzdigne se in stopa proti veži, upirajoč se ob palico. Za trenotek se dozdeva, kakor bi hotel Toni odgovarjati; pa se premisli in stopa mirno dalje.

Janez kriči za njim:

„V Trst pojde ponjo. Vse sem slišal . . . Menda v staro mesto . . . po vlačugarsko . . .“

Rebcu se posreči, da potisne Tono malo v stran in jej zajezi ploho psovka. Toplo jej govori in jej stiska roki. Ona se briše z robcem in diše težko od razburjenja, pogledi jej grozeče iščejo očeta . . .

Na pragu priteče Drozgu nenadoma Evgen nasproti. Vleče ga za suknjo ves zasopel:

„Hitro, oče! Katra se odpravlja. Uiti hoče.“

Oče pa se mu iztrga:

„Ah, pusti me, bedaček! Naj uide! Najbolj pametno stori. Sicer pa . . . tamkaj . . . Janezu povej!“

Deček steče k bratu:

„Janez, Katra hoče iti. Pridi hitro!“

„Kam hoče iti?“

„Uiti hoče. Pojdi vendar!“

„Naj se gre solit, jej reci! Zdaj imamo druge posle . . .“ — Obrne se zopet k Čelharju in mu razlaga dalje o očetovih namenih, pijano jecljajoč . . .

Drozeg se premeteno nasmehne, se napol okrene, zamahne s palico in zakliče preko vseh:

„Martin! Ob osmih imej napreženo! Peljemo se v trg. In ti Čelhar, sosed! Pridi ob osmih! Kakor sva se domenila . . . Jutri pojdeva . . . Zdaj pa, ljudje krščanski, mir za danes! Jaz grem spat . . . Lahko noč!“

Stopnjice zaškripljejo pod njim. Spodaj pa zabučí iznova . . .

IV.

Drozeg odpre oči in se ozre začudeno po steni in po stropu, se dvigne na komolec in se okrene v izbo. Lice mu je pomečkano, zabuhla veča zgubana, a pogled je jasen in legak. Z desnico seže po uro na omarici in se nenadno spomni:

„Strela, osem je že proč.“

Tona je bila pravkar tu, vrata so zašklompnila za njo. Petru odmeva še ropot v ušesih in zastorčki utripljejo nad okni. Njen glas zveni iz veže gor, srdit in prepirljiv, a dovolj oblasten, da zbode starega: — Ta se veseli, da si zamudil napovedani čas odhoda. Morda si domišljuje, da opustiš namero . . .

Drozeg skoči iz postelje in se zadívi svoji gibčnosti:

„Ho, še si ‚ptiček‘, Peter! Ženin, da je kaj!“

Pozorno si ogleda svoji debeli nogi, ki sta za spoznanje splahnili čez noč in v zgibih gladko tečeta, brez bolečin in trganja.

„Težak si, Peter, pretežak za svoje noge, zato otekajo. Ampak — če najdeš pravo: — ženska ti jih omehča. Mazala bi te, povijala . . . Šment, Peter . . .“

In se zamisli v tiste čase . . . Takrat bi jo bil poročil, kanalja! Bogve, kako prijetno bi ti bilo potekalo življenje?! . . .

Pa se iztrže sanjam in stopi k oknu:

„Martin! Martin!“ — zakliče na dvorišče.

Ko ni odgovora, se obrne k Evgenovi postelji:

„Aló, Evgenček! Hitro se obleci in teci po Martina, da napreže! Precej naj napreže!“

Deček je zaspan in glava mu je težka. Bolestno si preteza ude, a stari ga naganja:

„Nič se ne cmeri, Evgenček! Kar hitro, hitro! Saj vidiš, da je že pozno! Koleselj naj napreže!“

Drozeg se najskrbnejše napravlja; celo zobe si osnaži s ščetko in se obrije z večjo previdnostjo nego po navadi, — da bi ne hodil snubit ves razrezan in razpraskan. Vesel smehlja mu kroži okoli oči . . . Le naj zijajo! Ostrašiti se pa ne damo. Zakaj bi ne poskusil sreče? Hm . . . Ta bi bila lepa, da bi otroci vladali očeta! .

Drozeg pokuka skozi okno . . . Kako, da je vse tiho? . . .

„Martin! Martin! Strela božja, ali je vse izumrlo?“

Evgen priteče zopet v sobo in poroča:

Martina je poslala Tona z vozom v trg po špecerije . . . S kolesljem, praviš? . . . S kolesljem, oče! — Janez spi kot klada; bil je nadelan, da so ga bili morali zanesti v posteljo. — Katre ni; ponoči je izginila. Saj je bil Evgen pripovedoval, pa ga nihče ni poslušal . . . Kaj bo zdaj Janez? Evgen ga je bil pogledal: . . . pijan je, joj! Za danes ni nič z njim . . . Pusti Janeza! On si že še najde kakšno Katro! — Evgenove oči so krčevito odprte. — Tona je odšla na travnik. Do poldneva hočejo končati. Ob enajstih se Martin vrne iz trga in zvozi še zadnjo mrvo. — Ponoči Tone ni bilo doma. Odpejljala se je bila z Rebcem; in zagrozila se je bila, da se ne vrne več na dom, če res dobimo mačeho . . . Dečkov glas se malo tresse . . . Drozeg je debelo presenečen:

„Kje pa je torej spala? Menda ne pri Rebcvih?“

Evgen skomizne z rameni . . . Drži se od strani, nekoliko poniglavo, skoraj očitajoče. Zdi se, da je nekaj zraslo med njim in starim, nekaj temnega, neznanega . . . In zdajci so mu oči vse polne solz . . .

„Kam bi se peljali, oče?“

„V Trst. Zakaj se jočeš?“

„V staro mesto?“

Drozeg ga pogleda . . . deček se ne šali . . .

„Ali si prismojen, Evgen?“

„Rekli so, da nam pripeljete — takšno grdo babo, . . . ki se z vsemi vlačí . . .“

Stari zarohni in zarobanti ves razjarjen, preklinjajoč vse babe v kuhinji in Tono z njimi in njih gobce jezikave, opravljive . . . Potem tolaži fanta, kolikor more:

„Pošteno mater ti pripeljem, Evgen. Starejšo žensko, ne takšno mlado avšo avšasto kot je

Tona in ta pakaža spodaj. Le brez skrbi bodi, Evgenček, ti si moj fant! Boš že videl: — dobra ženska bo, premožna. Vse drugače bo pri nas. Mir in red in snaga, pa nič prepиров. To boš gledal, Evgen! Vsi bodo zijali . . .“

„Naj grem z vami, oče!“

„V Trst? Ne, Evgenček, doma ostaneš. Janecz je pijan, ves dan prespi; in ni ga moškega pri hiši, da bi kaj pogledal. V krčmi je treba nekoga . . . Le ostani, Evgen, in priden bodi!“

Nato ga pošlje k Čelharju, naj on napreže in naj se napravi, da pojmeta, kakor sta se bila zmenila. Sosed se pa obotavlja. Drozeg sam prikreva k njemu, prigovarja in pregovarja, izpodbija izgovore, obljublja odškodnino . . . Deset je ura, ko se konečno odpeljeta . . . Zadnji čas da jo še Toni uneseta.

Z nabreklih tilnikom iznad belega ovratnika se ozira Drozeg k Evgenju, poslavljajoč se z veselimi očmi, ko zavije Tona okoli ogla, rešeto solate v roki, in ostrmi za njim. Konj pekeče po napeti cesti, kolesa glušeče ropočejo, Čelhar švrka z bičem, resen, viržinko med zobmi . . . Peter se namuzne sam pri sebi, se popravi udobno na sedežu in se ozre po polju in po travnikih:

„Saj so že dobro spravili ljudje.“

Sosed trmasto molči, zavira polagoma po klančku doli in puha dim iz ust.

Solnce žge na valovito pokrajino, obrobjeno z oddaljenim pogorjem, potopljenim v soparen sivkast vzduh. Bela cesta teče proti trgu v drevoredu jablan, hrušk in tepk; tupatam je kakka češplja ali breskev. In na kraju, ob podolgovatem griču, se bleščijo trške hiše z belimi zidovi, med njimi par kričeče rdečih streh.

Drozzgov [pogled poišče kolodvor in zasleduje ob hribovju železniško progo s kamenitimi nasipi in globokimi zasekami v razpokanem vapnencu.

Brez razmišljanja se udaja blagodejnim čustvom prostosti, miru in zadoščenja, pričakovanja nečesa lepšega, nečesa boljšega . . .

Ob prihodu v trg se obrne Čelhar k njemu:

„Poženem kar na kolodvor? Morda še prav prideva.“

„K ‚avstrijskemu žezlu‘ krenite, sosedi! Majhen opravke imam pri Stoparju.“

Oni se začudi:

„Opravite drugo pot. Vlaka še ni . . . Mogoče se že danes lahko vrneva iz Trsta! Radi konja mi je sitno, ki bi ga moral tukaj puščati čez noč.“

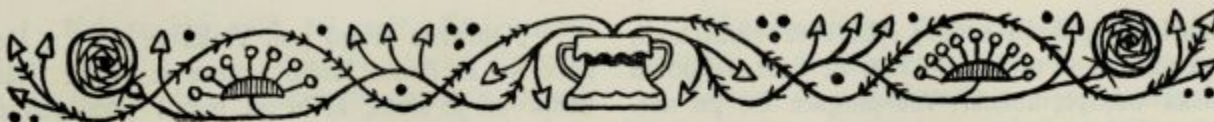
„Ne, sosedi! Prej moram k Stoparju. Pa se že ves čas čudim, da ne srečava Martina. Kje se je zamudil, joger?“

Pogodita se, da ju počaka v trgu Drozzgov konj in da se odpelje Martin s Čelharjevim domov. A sosedi nima miru in zopet sili v starega, naj bi se takoj peljala dalje, da bi bila ponoči že nazaj. Petru je mučno. Sosedu ne bi rad izdal, da išče pri Stoparju par stotakov posojila. — Trgovec Stopar je načelnik trške posojilnice. — A nazadnje: — čemu pa rabi posojila? Za pot bi imel in za življenje, za obadva bi imel. Ali hoče kakšne baharije uganjati? Ženinu njegovih let, njegovih gospodarskih stisk bi sodila kar najbolj trezna skromnost. Pa se ne vozi morda v Trst za pustolovstvi? Da ne bi kaj na igro mislil, na hazardiranje, kanacija? — Sicer pa: kakor da se mu nič kaj ne mudi s snubitvijo! Ali ni celo vesel zamude? E, Peter, Peter, — kaj se mari bojiš Črnéčke in njenega odgovora? Kje je tvoje samozaupanje in tvoja odločnost? Če je danes tako slabotna tvoja vera, ali bo jutri kaj močnejša? — Tisto je res: krepkejšega se čutiš, bolj sigurnega, če ti je listnica košata bankovcev. Tu imaš, Peter, prav! Ali naj hodiš kot berač v snuboke? — Vendar . . . Peter, Peter, — kakor da je padla kapljica obupa v tvoje srce! Kaj pomeni ta nenadni občutek neprijetnosti in negotovosti? Ali je samo posledica sosedovega sitnarjenja? . . .

Drdranje vlaka se začuje iznad trga, žvižg lokomotive . . . Drozzgov si oddahne. Čelhar se obrne v stran in pljune izmed zob. S komolci se naslanja na kolena; smodka mu je ugasnila, pa jo preklada med ustnicami iz kota v kot. Bič se mu enakomerno ziblje, in konj se ziblje ter oteplje z glavo, stopicajoč počasi navzgor po trgu . . .

„Hoj, Peter, vrag te daj! Kakšna strela te prinaša v trg? Pet čiških let te že nisem videl.“

Star gospod, obrin in bled, obilnega gornjega telesa, a tenkih nog, oblečen z nekoliko starinsko eleganco, stoji ob cesti, oprt ob dvoje palic, glavo okorno v stran obrnjeno, kot bi ga držalo v tilniku in v sklepkih. (Dalje prih.)

Rastlinstvo naših Alp.

Spisal Ferdinand Seidl.

(Dalje.)

I.

Rastlinstvo gozdnega pasa.

Ako se napotimo v naše Alpe iz katere koli glavnih dolin: Soške, Savske ali Dravske, se izpremeni ves značaj krajine in rastlinske odeje, brž ko zapustimo dolinsko dno in stopimo v gorovje.

Bližajoči se Alpam stopamo v ravnini in v gričevju v pasu obdelanega sveta v tirišču kulturnega dela človekovega. Med širnimi poljanami, ki gojijo s plugom obdelana polja, tvorijo gozdovi le otoke. Na poljih zori zlatoklasno žito, vmes uspeva razna zelenjava. Prebivalstvo je naseljeno po mestih in vaseh, poredkoma v malih zaselkih in samotnih domovih. Plemenito sadno drevje diči naselbine. Po širnih travnikih raste bujna visoka trava in vmes obična cvetlic, ki se menjajo od meseca do meseca. Zeleno preprogo prepletajo bele veterнице, marjetice, ivanjščice in razne kobulnice; rumene trobentice zlatice in regrati; rdeče detelje, modre zvončice in vijoličaste kadulje, dokler zaključijo lilasti jesenski podlesek pestro menjavo travniških cvetlic.

Mahoma se izpremeni značaj rastlinske odeje in z njo človeškega poslovanja zlasti ondi, kjer se Alpe dvigajo neposredno iz dolinske ravnine. Od ondod so gorska pobočja skoro vsa porasla z drevjem, ki tvori gozdove gori do precejšnje višine (1600 m).

Drevo je najkrepkejši pojav rastlinskega življenja. Vsako drevo je ogromna svota umno urejenega življenjskega dela. V njem se složno strinja delo tisočerihih listov, vej, korenin in cvetov. Visoko deblo, košata krošnja nad njim in na široko razpletene korenine pod njim se zasnjujejo le ob ugodnih življenjskih pogojih. Te pač še nudi spodnji pas velegorja, zgornji ne več. Drevo je nekaka kemijska tovarna posebne vrste. Ob poletni toploti deluje tovarna dan in

noč. Sila, ki poganja rastlinski stroj, je toplina — prav kakor poganja toplina tudi parni stroj. Spomladno solnce požene rastlinski stroj, jesenski hlad ga ustavi — prav kakor se parni stroj zažene, kadar toplina v kotlu doseže zadostno višino, in ustavi, kadar upade gorkota v kotlu pod dopuščeno najnižjo stopnjo. Med poletjem vrši drevo svoje življensko delo: ojačuje se, izgotavlja nove veje in vejice in na njih tisoč in tisoč listov, nastavlja cvetje in godi plodove. Čim više ob gorskem pobočju, tem krajše in hladnejše je poletje, tem krajši delavni čas je drevju odmerjen. Kjer so pogoji drevesnemu življenjskemu snovanju izpolnjeni na večjem prostoru, ondi vzraste drevo poleg drevesa v nepregledni družbi, ki jo zovemo gozd.

Oglejmo si življensko snovanje v drevesu vobče in pa poglobitve uredbe, ki mu služijo na čudovito prikladen način. Kakšni potanji dogodki in kakšne podrobne naprave stojijo za glavnimi, seveda na tem mestu ne moremo zasledovati.

Korenine srkajo iz tal vodo in v njej na redko raztopljene rudninske snovi. Od skrajnjih koreninic struji ta redilna raztopina v močnejše korenine in zbiraje se odhaja v deblo. Deblo jo dviga in oddaja v veje in vejice do najvišjega vrha v krošnji. Naposled oteka skozi peclje v zelene liste. Zelo tanke, le pod drobnogledom vidne cevke vodovodne naprave prihajajo trumoma iz debla v peclje, se delijo stopivši v listovo ploskev v manjše skupine ter tvorijo v vsakem listu dobro vidno, zalo mrežico „listnih žilic“. Cevke se primerno jačijo s trdnejšim (lesenim in ličnatim) gradivom. Mrežica žilic je zatorej listu hkratu ogrodje, da ga veter ne raztrga. Mrežica je tako gosta, da dobi vsak prostorček listove ploskve dovolj vode in dovolj sirovin za kemijske presnove, ki se v njej izvršujejo. In če je na večjem drevesu nad 200.000 listov — vodovodna napeljava vodi gotovo in brezhibno do vsakega

lista, ustvarjajoča sila v drevesu deluje točno in nobenega ne prezre.

Poleg iztalnih sirovin sprejemajo zeleni listi iz zraka ogljikov dvokis. Srkajo ga v se skozi nešteto nevidnih luknjic. Ker ga je v zraku le prav malo (0,3‰), mora vsak list jako veliko zraka precediti (1 dm² listnih ploskev precedi vsako uro 40 l zraka). Iz sprejetih snovi izdelujejo listi s pomočjo delavne sile solčnih žarkov životvorne organske spojine. Tako dvigujejo mrtvo snov na stopnjo življenja. Tega ne more noben kemik in tudi ves čudoviti kemizem v živalskem in v človeškem telesu ne!¹⁾ Zeleni listi preskrbljujejo z životvornimi snovmi ne le drevo in druge rastline, nego tudi živali in človeka. Rastlini so glavni prehranjevalni organ. Delajo kakor kemijska tovarna, od njih dela zavisi življenje vse rastline. Toda nobena naših tovarn ne zna, kar znajo listi, namreč izdelovati iz sirovin sladkor, škrob, beljakovine in druge take snovi! Za svoj sila važen posel so listi čudovito prikladno urejeni. Da jih solčna svetloba vseskozi proseva, so tanke, prosojne ploče; lahki in trdni so, in hkratu lepe oblike — pravi mojstrski izdelek prirode! Ker zeleni listi sprejemajo sirovine in oddajajo životvorne izdelke, zatorej vodijo vsa pota v rastlini do njih in od njih. Sirovine prihajajo po potih, ki smo jih že omenili. Izdelano blago odhaja po posebnih cevkastih napeljavah (vštric napeljav za sirovine) po vejicah in vejah navzgor in navzdol — povsodi tjekaj, kjer se naj gradijo novi poganjki, novi listi, cveti in plodovi; z njim se hranijo in jačijo veje in deblo. Tudi korenine dobivajo že izdelano hrano; saj si je ne morejo pripravljati same, ko so pod zemljo v temi.

Večje drevo mora dvigniti v poletju dan na dan obilo vode (do 400 l), da dobi z njo potrebno množino rudninskih snovi. Drevo porablja te snovi za svojo rast; voda pa, ki jih je listom prinesla, se umakne iz listov; seveda tako, da ni nanovo prihajajoči raztopini na potu. Samo na ta način se more dobivanje rudninskih sirovin dan za dnevom ponavljati in življensko delo nadaljevati. Edini pripravi izhod ima voda, ako izhlapi skozi omenjene luknjice. Teh je na milijone v tenki kožici, ki odeva vsak list (10.000—

¹⁾ Nedavno se je posrečilo slovečemu kemiku Emilu Fischerju v Berlinu, da je kemijsko sestavljal sladkor, in uspeli so mu prvi koraki za sestavo beljakovin. E. Fischerju so zato priznali Nobelovo nagrado.

70.000 na 1 cm²). To so tiste luknjice, ki vstopa skozi nje vnanji zrak, ko donaša ogljikov dvokis. Čudovito prikladna uredba, ki služi izbornu dvema opraviloma! Pritekanje vodene raztopine iz tal se mora vršiti v vsaki rastlini točno, sicer bi ne uspevala. Ob nezadostnem pritoku bi stradala, ob preobitem izhlapanju venela. Zatorej posebna uravnavačoča (regulacijska) naprava luknjice, kadar treba, oži, in kadar treba, širi.

Od debela se ne zahteva le, da zasnuje tisočera pota za sirovo in tisočera posebej za životvorno hrano, in da ustvarja zvezo med koreninami in krošnjo. Treba je tudi, da deblo iz svoje moči dvigne krošnjo, zato da vejevje prikipi proti nebu, in koplje zeleno listje v solčnem valovju. V ta namen mora biti deblo toliko trdno zgrajeno, da se ne zruši pod težo krošnje, in da ga ne stare vihar. Enako veje in vejice. Za te tehniške potrebščine je priroda omislila drevesu trdno, pa prožno in lahko ogrodje, ne koščeno, nego leseno. Kako izborna snov je les, izpričuje njega mnogotera uporaba v službi človeku. Težko ga pogrešajo, kjer ga ni. Odlično služi najprej drevesu. Kadar težek sunek viharja butne ob drevo, se drevo nagne in sunku prožno ogne kolikor toliko, brž pa ko je sunek odbegnil, se drevo nihaje krepko vrne v pokončno stoji, in — človek bi rekel — ravnodušno pričakuje ponoven sunek ter ga na isti način odpravi. Ta uspeh občudujemo tembolj, ker je breme, ki ga steber pod krošnjo nosi, na njegovem gorenjem koncu, to je na kraju, ki ga veččak v statiki pripoznava za neugodnega. Deblo bi spričo te neprilike ne zmagovalo, ako bi mu ne dohajala krepka pomoč, ki mu izdatno vekša nosilno moč. Med tem ko korenine na vse strani posezajo v zemljo, da jo izsrkavajo, se jim nudi tehniška prilika, da drevo hkratu na vse strani uspešno zasidrajo — ako olesene. Priroda je to misel istinito izvršila! Korenine so se prilagodile poleg fizikalno kemijski tudi še mehanski nalogi. Korenine imajo tudi bistroumno posebno napravo, da se vrivajo v trdno zemljo; in še drugo, da srkajo vodo celo iz take prsi, ko naša roka ne more iz nje izžeti niti kapljice. Vseskozi čudovite prikladnosti, a nepozoren opazovalec hodi mimo njih, pa jih ne zaznava.

Drevo izvršuje še nadaljnje tehniške naloge. Ako ima dovolj moči v sebi, naj vstraja njegova čudovita zgradba več nego eno leto, na se krepi nadalje in razvija ponosito skozi desetletja in sto-

letja! S tako zahtevo se seveda stopnjujejo tehniške težkoče. Drevo jim odoleva. Deblo raste leto za letom v višavo, hkratu pa debeli. Debeljenje je težavnejša tehniška vršitev, nego rast v višavo. Vsako leto, ko se razvija novo listje, doloži deblo na površju lanskega lesa novo plast lesa. Na počez prerezanem deblu se kažejo prirastki v obliki sosrednih kolobarjev, to so letni kolobarji ali lesne letnice. V vsakoletni plasti novega lesa stopijo cevne napeljave v zvezo z na novo priraslimi listi in z na novo priraslimi koreninami. Debelce, ki je bilo vzrastlo v prvem letu ostaja torej v sredi spodnjega konca poznejšega debela. (Kosti v našem truplu — in naše telo sploh — rastejo povsem drugače!) Les pa bi ne mogel priraščati na površju debela, godi se to marveč na edino prikladni način — pod varstvom drevesne skorje. To pa rodi neko nepriliko: ko se vekša lesu obod, postaja skorja (koža) pretesna, vsa porazpoka. Treba je, nadomestiti jo z drugo, boljšo. In res, prej ko regnejo razpoke in preti drevesu enoliko ran, drevo že zaceli rane z izborno snovjo: s plutovino, kajti nje skoro ne prodira ne zrak, ne voda. Tako nastaja po deblu in vejah iz raztrgane kože in iz podložene plutovine lubje, ki je sicer pogostoma hrapavo ali brazdasto in nelepo, ampak izborno odeva deblo in večletne veje. Ker je lubje suho in pusto, in slabo prevaja toploto, je drevo z njim kakor s slamo ovito; ampak lubje je hkratu trd oklep, ki zadržuje živali, da drevesa ne objedajo.

Ni dovolj, da ima drevo sposobno urejene korenine, deblo, veje in liste. Skrbljivo mora biti tudi zato, da so ti oddelki celote vsak na pravem kraju. Korenine naj rastejo v vlažno zemljo, deblo in veje nasprotno v zrak, in listi se naj postavljajo ugodno proti svetlobi. Sicer bi vse to ne moglo s pridom poslovati. V novejšem času so našli, da se korenine, deblo, veje in listi res razvrščajo pod vodstvom posebnih naprav, ki nadomeščajo drevesu (istotako drugim rastlinam) čutila in živčevje¹⁾ zato, da rastejo njegovi sestavni deli v pravi smeri in da vsa zgradba ohranja ravnotežje. Ravnovesne naprave ima tudi človek in sicer v ušesu, da zaznava smer težnosti in razloča še ob zaprtih očeh in v temi, kje je zgoraj, kje zdolaj in da sploh zaznava

¹⁾ Te naprave sta zasledila vseučiliška profesorja botanike: Němec v Pragi in Haberland v Berlinu l. 1900.

lego glave proti tlom. Na prav sličen način se gradijo ravnovesne naprave, ki rastlini kažejo smer težnosti. Govoriti smemo zares o rastlinski občutnosti in rastlinskih čutilih. Listi čutijo svetlobo, kakor jo čuti oko, in nanzanjajo občutek pečlu. Ta se na to primerno suče in krivi, da spravi listno ploskev v najugodnejši položaj nasproti svetlobi.

Ta občutnost iznenadno približuje rastline človeku, in človeka spaja s naravo, ki je skupna mati vsem živim bitjem.

Vsa ta občutnost je drevju in prav tako drugim cvetnim rastlinam življenska potreba že koj ob kalitvi semenja. Sejalec — bodi si človek ali veter ali žival — seje namreč semena v zemljo, pa ne pazi, ali padajo prav usmerjeni ali neprav. V semenski lupini tiči mlada rastlinica — ki jo zovemo kalček — sključena na najmanjši prostor. Tesna je lupina, zato pa trdna in varna. V njej prestaja kalček brez škode mraz in vihar, sušo in močo, ona ga brani mnogokrat tudi požrešnih živali. Pomlad vzbuja spečo življensko moč v semenu z laskajočo toploto in mehko vlago. Rastlinica se izteza v lupini in jo razklene. Prav prikladno pomoli ven najprej korenino. Ta zasidra rastlinico v zemlji, ji osvoji tla in določi rojstni kraj. Kmalu potem se izmota iz ovoja še steblo. Toda semena ležijo v zemlji v najrazličnejših legah. Prav malokateremu med njimi je naključje dalo pravo lego, to se pravi tako, da korenina pomolivši iz razklenjene semenske lupine more kar naravnost rasti navzdol v redilno zemljo, steblo pa navzgor proti svetlobi. Večinoma ležijo semena drugače usmerjena, tudi celo narobe. Pa naj ležijo kakor koli — skrbljivo je za to, da kalček pogodi pravo smer nezmotno in vsekdar. Korenina, če je pomolila iz semena v napačni smeri, to „spozna“ s svojim čutilom in se tako dolgo krivi in krivi, dokler pride v navpično smer za pravilno rast navzdol. Istotako se krivi steblo, dokler dobi smer navzgor. Korenino in steblo vodijo čutne naprave, ki zaznavajo smer težnosti in smer svetlobnih žarkov. Kadar stoji stebelce pokonci, se razpro na njem prvi listi, in s tem se je mlada rastlina — bodi si drevesce ali drugačna rastlina — ustanovila.

Ob vsestranskih, skrbnih in bistrournih uredbah se na rastočem drevesu v soglasju krepčajo krošnja, deblo in korenine. Tako se drevesu vekšajo korakoma delamožnost in mehanska usposobljenost. Umno gradi drevo svojo živo tovarno,

preskrbljuje v njej prihod in promet sirovin, njih presnavljanje v izdelano blago in uporabo tega blaga, ter hkratu tudi še vekša tovarno s prebitki leto za letom.

Sedanja vsestransko prikladna uredba je plod dolgega razvoja. Predniki naših dreves so bili preprosteje ustrojeni. Korak za korakom, po mnogih premembah in izboljških in po marsikaterih izjalovljenih poizkusih je priroda dosegla višek, ki ga občudujemo. Še le primeroma pozno v zemeljski zgodovini so se pojavila drevesa, zgrajena po uzorcju naših gozdnih dreves. Njih uredba se je izkazala za izborna, kajti tako urejena drevesa so prodirala zmagoslavno in zasedla večje in večje prostore. Danes so naseljena po vsej Zemlji. (Drevesa preprostejšega ustroja so ostala na ožjem ozemlju, n. pr. palme).

Ponekod v naših Alpah je človek še malo vplival na prvotno, prirodno lice gozda. Tako še kje v stranskih odročnih dolih in zakotjih. Ondod se je tu in tam kolikor toliko ohranil značaj pragozda in v njem izrazito prizorišče ob neprekinjenem boju snujočega življenja. V pravem pragozdu stojijo pomešana vsakršna gozdna drevesa, listnata in iglata: bukve, smreke, bori, hrasti, jelke, macesni, javorji idr. Poleg svežega mladega naraščaja stojijo v polni moči velikani, in zro na stoletja, ki so se zaznamovala v njih orjaških deblih s podrobnim letoštetjem. To so osorni zmagovalci, krepke osebnosti, slikovite, izvirne postave. Nadarjeni z izredno življensko silo so še izza mladosti neizprosno premagovali tek-

mece okoli sebe in si trajno osvojili prostor, ki ga zahtevajo njih mogočne krošnje s kljubovalno na široko razprostrtimi vejami. Nenavadno močne korenine so se navidezno priplazile izpod zemlje deblu na pomoč, in se od ondi, kjer se vežejo z deblom, razpletajo na površju tal zato, da zasidrajo ogromno breme tem trdneje. — Tu in tam je vihar podrl od starosti onemoglega orjaka, ali pa je strela še krepkega treščila ob tla, in ga izročila trohnenju. Toda prav trohnenje kliče njegovo mrtvo snov k vstajenju, in iz mehke odeje mahov, ki pokrivajo njegov grob, klije novo življenje. V pragozdu ležijo take zeleno preasle gomile križem, da so tla neravna od njih, in da nevšečno ovirajo človeku hojo. V vrzel, ki se je odprla v gozdu za padlim orjakom, se selijo sočne zeli in lično narezljane praproti in gosto robidovje se vmes porazkošati. Te rastline seveda ne slutijo, da so zašle. Z vetrom naletava namreč tudi semenje dreves s sosednjega gozda. Iz njega vzklijejo mlada drevesca v zavetju pritalnih zeli, praproti in grmičja, toda s svojo življensko silo prerastejo in zatro vse tisto pritalno rastlinje, dasi jim je bilo izprva dobrodejno zavetje. Drevesca se razvijajo v medsebojni borbi; slabiči kmalu vidno zaostajajo, zmagovalci pa v nekolikih letih zapolnijo vrzel z novim mladim gozdnim drevjem. V trajajoči tekmi se število zmagojuočih manjša in naposled stoji morda zopet le en orjak ondi, kjer nekdan njegov prednik.

(Dalje prih.)

Na grobu prijatelja.

Na polju meglenem samotna kot misel,
brez križa, brez cvetja gomila stoji,
le črn gavran bil nad njo je obvisel,
tam visi teman in golči:

»Mlad, mlad, mlad,
živel bi še rad;
a za vsakega ni —
zato tu leži.«

Ni križa, ni cvetja, samotno — kot misel,
ki v mozgu drhtečem kot mraz gomazi,
in slutnja kot ptič, ki je v zraku obvisel,
in veter, ki preko gomile beži.

Hnt. Batagelj.

Rex Sodomae.

Spisal Jože Vesel.

(Dalje.)

Vse kaže, da ti bo treba za blagoslov tudi plačati," je rekel Anžurju. „Glej, tam pobirajo denar od tistih, ki hočejo kaj dati. Nikogar ne silijo, toda rimski menihi so tako premeteni, da lahko razderejo blagoslov, ako nisi plačal zanj. Le glej!“ Pokazal je v srednjo ladjo, kjer sta pri dolgi, rdeče pregrnjeni mizi sedela dva meniha in stala dva cerkovnika. Ta cerkvena družba je pobirala denar. Gruča ljudi se je prerivala pred njo. Darovani zneski so bili zabeleženi v debelo knjigo, ki je odprta ležala na mizi.

„Za sveto mašo bi dal, naj jo bere sveti mož iz Jeruzalema zame in za moje sorodnike,“ je rekel Anžur pod vplivom že delujočega blagoslova.

„Dobro misel imaš,“ je odgovoril Amerikanec.

„Ali ti ne daš?“

„Nimam blagoslovljenega mošnjička. Zabeležim pa lahko tvojo željo v tisto debelo knjigo; toliko že razumem laškega jezika.“

Po kratkem posvetovanju so sklenili, da plača Anžur pet lir za mašo, manj bi se ne spodobilo v svetem Rimu, Tinče pa liro za dobre namene. Amerikanec je pobral denar ter šel vpisat.

Na popoldanski poti so prišli naši trije možaki slučajno zopet k isti cerkvi. Počudili so se golobom, ki so obletavali njeno lepo pročelje in oskrunjevali kamenite svetnike na nespodoben način. Tedaj je stopil iz samostana, prizidanega k cerkvi, srednjeleten menih, visoke rasti, neprijetnega, kozavega obraza, kolikor se ga je videlo iz goste in dolge brade. Njegov pogled je bil oster, neprijeten.

„Ali ga vidita jeruzalemskega ptiča, kakšen je pravzaprav,“ je šepetal Amerikanec tovarišema. „Dopoldne je bil videti častiljiv, ker se je na-

ččkal z vsemi mazili, da je vlekel denar iz vernega ljudstva. Kakšen je pa zdaj? Ti ptiči to umejo!“

Pohar je Amerikancu le boječe pritrdil, Anžur pa se je odločno zavzel za meniha, rekoč: „Za cerkev se vsak boljše obleče in tudi on se opravi tako, kakor mu velewa stan. Sicer se pa lahko zgodi, da se ga takšna častiljivost po božji volji in brez človeške pripomoči prime samo pred božjim oltarjem.“

„Blagor ubogim na duhu, več ne rečem,“ je pripomnil Murn.

In trije romarji so mahali dalje proti Vatikanu. V cerkvi sv. Petra so bile proti večeru litanije z blagoslovom za katalonske in kranjske božjepotnike. Med množicami se je gnetlo dosti ljudi iz rimskega prebivalstva, katerih nihče ni klical in se nihče ni zmenil zanje. Lahko so bili vodniki in kažipotni, ali pa od tistega rimskega merkantilskega plemena, ki zunaj cerkev prodaja razglednice, mestne načrte, vžigalice, novine, nakite od mozaika in podobno drobnjav, lahko pa tudi navihani uzmoviči, ki so prežali na ugodno priliko.

7.

Tisti večer je večerjalo pri Komarki več Kranjcev. Pri posebni mizi, imenovali so jo zgoljško, sta sedela Tinče in njegov ujec. Anžur je bil zelo poparjen, že kar razdražen. „To je že za dva dni rimskega življenja — 12 lir — 12 lir!“ je vzdihoval. „O, o, človek pride v Rim s svetim namenom, da bi poslužil Bogu in počastil njegovega namestnika na zemlji, pa tu se priplazi baraba, pa ti v gneči izmakne mošnjiček — oh! In na tako posvečenem kraju, kakor je cerkev sv. Petra. Naj se mu posuši tista roka, s katero je kanalja segel v moj žep!“

„Potolažite se, ujec, na sodni dan vam bo nazaj nosil tiste lire. Pricvenkljal bo ž njimi, ko se jih že več spominjali ne bodete,“ je tolažil Tinče.

„Čemu mi bodo takrat lire? Kakšna oblast vlada tukaj, da se sme po cerkvah krasti? Tega pri nas ni. Ali tukaj nimajo v čisljih božjih zapovedi? Gredoč sem smo itak obrnili dosti denarja za božjo čast, kar hasne tudi Rimljanom, zdaj nas pa še okradejo. Kakšen red imajo tukaj. Pljunil bi človek na ves Rim.“

„Res, reda ni pravega tukaj.“

„Tebi so izmaknili malo.“

„Slučajno nisem imel več nego za poldrugo liro drobiža v mošnjičku. Za toliko me je pa le obral. Hudič bo pil za moj denar dva litra vina in polento bo prigrizoval. Naj se mu gobec razkrehne, pa naj ima že rimskega ali katalonskega.“

„Škoda je bilo tudi najinih mošnjičkov, ki sta bila blagoslovljena.“

„Škoda, kaj pa.“

„Kaj so vaju okradli?“ je vprašal od sosedne mize, kjer so sedeli trije očanci, zamaknjeni v sladko vince, starikav možak preplašenega obraza.

„Pri litanijah so segali v naše žepe,“ je odgovoril Pohar.

„Iz nas treh je pa policija iztisnila lire,“ je rekel možak. In pravil je, kako so šli vsi trije gori na cesti na ogel neke hiše, ko je bila že noč, kakor se obrne pes ob ogel tudi podnevu. Niso se dolgo mudili, ker zdajci sta stopila k njim dva brhka moža, ki bi bila po svoji opravi lahko generala, pa sta bila samo policaja. In eden tistih visokih mož potegne izpod pazduhe drobno knjižico, podobno brevirju, iztrga iz nje tri listke ter jih ponudi našim Kranjcem, češ: Plačajte po liri, ker s'e nemarni koštruni, bogve iz katere dežele.

Romarji so osupli zrl v natančna moža; skraja niso hoteli razumeti laškega jezika in res niso razumeli, da jih mož postave imenuje koštrune, z znamenji so izpraševali, kam pojde toliko denarja. Obotavljali so se še tudi potem, ko so zvedeli, da pojde v mestno blagajno za rimske sirote, za potrdilo pa da imajo listke v rokah. Naposled sta se policaja naveličala pogajanj in sta jim zažugala z aretacijo, ako ne plačajo. Tedaj so se naši možje popraskali po tilniku in odrinili po liri. Anžur je zmajeval z glavo in se čudil takšnemu redu, ki zmika lire iz žepa.

„Odkod ste pa doma, da ne veste, kaj se spodobi v večnem mestu, kaj ne?“ je vprašal Tinče, da bi prismuknil sosede.

„V Predoslih so tekle naše zibelke.“

„Oj — da — kdor je v Predoslih doma, naj ne hodi tako daleč po svetu,“ je podražil, na kar so oni trije vdano pripeli svoje misli k trebušasti vinski steklenici.

Še je naslovil vedoželjni Anžur svoje vprašanje na predoselske može, prvič zato, da bi z gladko in sočutno besedo potolažil sosede, drugič je hotel pokazati, da se njegove misli rade zatečejo k verskim stvarim, pa naj bo doma ali v Rimu, tretjič pa bi bil rad pičil Poharja. „Kaj, možje,“ je vprašal, obrnjen k drugi mizi, „ali je tudi v vaš kraj vrag zasejal toliko tega svobodomiselnega plevla kakor pri nas? Kaj se sliši?“

„O tudi, tudi, prijatelj,“ je odgovoril od sosedne mize postaren očanec, opirajoč svoj podbradek ob romarsko palico. „Vera peša, pa zakaj peša? O, ni vse zlato, kar se sveti, ni. Jaz hodim v cerkev, spoštujem nedelje in zapovedane praznike, duhovnike in naložene davke, včasih pa le premišlujem, je li vse prav, kar stori cerkvena gospoda. Na primer: zakaj se maše za dež ali pa za solnčno vreme ne bero zastonj? Zakaj jih treba plačati? Dež pada in solnce sije v enaki meri na cerkveno in na kmetovo zemljo, zatorej bi duhovnik lahko brezplačno opravil v ta namen sveto daritev, ker koristi njemu in kmetu.“

„E-e,“ se je posmejal Anžur gorenjski modrosti, „to bi že veljalo, ko bi smel ves dan maše brati eno za drugo, kakor bi stresal vreče orehov po podu. Pa samo eno sme brati, in za nič ti nihče ne dá nič. To malenkost za ugodno vreme človek rad odrine, samo da bi vsem pomagal. Pa vsem prav storiti včasih še Bog ne more. Poljedelec bi rad imel dežja, da poseje ozimino v vlažno zemljo, ker pšenica v blato dá zlato, a njegov sosed vinogradnik si želi pripekajočega solnca, da o lepem opravi trgateg. Za koga naj mašnik moli? Zato duhovniki nič radi ne bero takšnih maš.“ Ujec je zatisnil oči, kakor bi požiral najslajše sline modrosti.

Gorenjec iz Predoslov je nekaj hipov pretehtaval besedo, potem jo je izprožil: „In te molitve po novem mi ne ugajajo. Poprej so se duhovniki križali: V imenu Boga očeta — in so tudi nas tako učili, zdaj pa samo: V imenu očeta. Katerega očeta, kakšnega očeta? vprašam. Ali mojega, tvojega, ali katerega? Oče

je vsak lahko, jaz sem na primer enajstkrat. Našemu stvarniku smo vedno rekli: Bog oče — zdaj naj bo pa samo oče. Ali ni to narobe-vera? Tu-le to povem v tem svetem mestu, pa naj me trikrat vrag —“

„Meni te novotarije tudi niso všeč,“ je zamodroval Anžur, ki se je rad udeleževal bogu-ugodnih pomenkov. „Doma molimo v lavretan-skih litanijah še vedno: Turn kralja Davida — Turn slonokosteni — a v cerkvi pravijo: Stolp kralja Davida. Zakaj ne puste vse pri starem, kakor so nas učile naše matere?“

„Ujec Anžur, zapomnite si to: da je ostalo vedno vse pri starem, kakor so nas učile naše matere, onda bi bili zdaj še pogani, ker ena naših mater se je prijela nekega dne novotarije, ki se je imenovalo krščanstvo. Pustimo materam in bodimo jim hvaležni, da nas rode in nas izpitajo, a izobraženost in napredek naj nam pride od moških. Rod za rodom tava v temi, a enemu mora zasijati dan.“ Tako je, položivši roke na Anžurjevo ramo, izpregovoril Rajko, ki je bil takrat prišel v gostilno in je slišal konec pomenka.

Tedaj je vstopil Murn, za njim pa Grčarica s Franco, tako da so bili mimo župnika vsi Zgoljčani zbrani v prijetnem zavičaju. Murn je razdražen vrgel klobuk in palico v kot, sedel k zgoljški mizi ter se zarotil, da tako razbrzdanega mesta še ni videl, kakor je Rim, kjer se družijo največja anarhija z največjim pobožnjaštvom in vmes segajo tatinske roke, ki bi vse rade spravile v svojo last: zdaj so segle te roke po Afriki in še bi rade Albanijo. V tem smislu je tolkel Amerikanec po Italijanih.

„O, res so grabežljivci, meni so ukradli 12 lir, svetemu Očetu pa njegovo cerkveno državo,“ je vzdihnil Anžur ter povedal, kako se je zgodilo, da je prišel ob mošnjiček.

„Povrhu ste jim dali še 5 lir za mašo. Meni pa so uzмали mojo uro z verižico vred,“ je vpil Murn ter bulil oči na družbo, kakor bi iskal sožalja.

Anžur se je tako zdrznil, da je zaškripal stol pod njim. Precej pa se je vzravnal, sklenil roki nad trebuhom ter izrazil na obrazu zadovoljnost in škodoželjnost. „Glej, kako je Bog kaznoval tvojo nečimurnost,“ je rekel. „Čemu si nosil zlato uro s seboj in jo kazal ljudem? Zakaj si jo dal v cerkvi blagoslovit golo, nezavito v papir? Očito si se bahal, zato te je doletela ka-

zen božja. Da je tukaj naša državna policija, precej bi izvohala tvojo uro. Kam naj se pritožiš v tujem mestu?“

„Le potolažite se, oče Anžur, moja ničemurnost je bila mileje obsojena nego vaša pobožnost, ki ni drugega nego licemerstvo. Vas so počili vsega skupaj za 17 lir, mene pa samo za 8 frankov. Toliko in nič več sem dal za uro v Parizu, ko sem se vračal v domovino. Sem si mislil: pred neumnimi Kranjci se tudi z zlato peno lahko prav tako imenitno postaviš kakor s pravo tehtovito zlatnino. Toda zlata je bilo na njej toliko, kolikor je v vašem pobožnjaštvu nebeške resnice.“

Vsi so se začudili navihanemu Amerikancu, ki je s svojo uro za nos vodil zgoljško in so-sednje župnije, naposled pa še rimskega tatu.

„Tvojega krivoverstva tudi Rim ne izpreobrne,“ se je tožno izrazil Anžur.

„Ne, ne, ker imam možgane v glavi, vi pa ajdovico.“

Pogovor se je zasukal kmalu v gladkejšo tire. Lizajoč sladkostno rimsko vino in prigrizujoč kiselkaste salame, sir s polento ali makarone — kranjske klobase so bile že pošle — so se božjepotniki mirno pomenili o tem, kar je koga čez dan zanimalo in se zatesalo v njegovo dušo. Grčarica se je spomnila mnogih nagih kipov in podob, ki jih je videla te dni na javnih prostorih in celo v cerkvah, kako se zadevajo ob pravo krščansko sramežljivost. Franca je pri teh besedah potopila oči, kakor se spodobi pošteni deklici; spomnila se je lanske kresne noči in srepe je gledala na Poharjevo koleno, kakor bi izpraševala svojo vest za jutrnjo spoved.

„Oh, zadevajo se tiste figure ob človeka na vseh oglih — da — vrag je zasejal toliko puhujanja prav v večno mesto in Bog mu je pripustil zato, da bi se tem bolj v zatajevanju utrdila krščanska duša, ki priroma sem,“ je rekel Anžur, prešinjen krščanske sramežljivosti in misleč na spoved. Njegove oči so se motno zasvetile in vprle v egiptovsko devico. „Bere se o svetnikih, ki so imeli takšne izkušnje, ker je Bog pripustil,“ je pristavil, kakor bi popuščal v čednosti. „Vse se godi po višjih naklepih, in kar nam pošlje Bog, vse moramo vzeti na svoje slabotne rame. Naj bo, kakor je njegova sveta volja. Tej se ne moremo ustavljati,“ je pobožno pridejal ter pod mizo dregnul s škornjem v Grčaričino copato. In razumeli sta se dve romarski

duši, ker greši se tam, kjer so nagi kipi, in drugod, pred spovedjo in po njej.

Vedno bolj je hrumelo v gostilni. Posebno glasni so bili Katalonci, ker potekale so jim ure bivanja v večnem mestu: za drugi dan je bil določen njih odhod. Kaj bi se poslednji večer ne poradoval pobožni Španec: vse se je izteklo po načrtu v lepem redu in v čast božjo, stroški niso bili preveliki in odpustkov je mnogo, zdaj se poraduj, vroča španska kri! Tuja veselost se je kmalu polastila tudi Kranjcev. Res so šli nekateri zgodaj spat, oziroma izpraševati svojo vest za spoved, naši znanci iz Zgoljč pa so vsi obseleli, tako da jih je začel Rajko pikati: „Jaz vsak večer izprašujem svojo vest, čemu ste prišli sem,“ je govoril, buleč oči v vsakega posebej. „Čemu ste zapustili domače krove? Ali da vas tukaj pitajo s polento in makaroni? Lepih cerkva imate dosti v domovini, vsi tisti novi in črvi svetniki so v rabi v njih kakor tukaj, glede cerkvenih stavb bo kranjska dežela kmalu že kar tekmovala z Rimom. V kranjskih cerkvah je prav toliko božjega duha, kolikor v rimskih. Lahki se vam posmehujejo, ko vas vidijo plaziti se po kolenih. To ste lahko opravili doma ceneje in brez zasmehovanja. Skrivaj se vam posmehujejo, očito se vam nočejo, ker ste jim prinesli mnogo denarja v mesto. Ker ne umete laškega jezika, ste tukaj kakor ptica brez peroti. Nekje na strani morate stati, iz kota morate gledati na domorodno prebivalstvo, ki gredoč mimo vas lahko z umazano besedo govori o vas. Ko bi vi le videli, kako se vam Lahki smejejo iz svojih štacun in gostiln. Za tisto, kar je tukaj res imenitnega in umetniškega iz starih in novejših časov, ne morete imeti smisla, ker vaša učenost, ki jo smatram za prvo na svetu, ker nas redi, je zakotvena v vaših njivah, travnikih in gozdih in niti mrvica njenih žarkov ne sega v Rim. Kaj iščete torej tukaj?“

Nato se je oglašil Anžur, sklenivši roki na kolenih in važno cincajoč z glavo: „Oh, videli bomo jutri našega svetega Očeta.“

Odgovoril je Rajko: „Videli bodele slabotnega starčka, v čudni sijajni opravi, ki nima izvira v nebeškem kraljestvu, v sijajnem spremstvu njegovih rojakov Lahov, v velikolepi dvorani, ki naj bo podoba raja. Ko bi ta sveti oče stopil med vas reven in takšen, kakršen je bil naš veliki učenik in mučenik Kristus, onda bi tudi jaz šel z vami, da se poživim ob studencu nebeške modrosti in

milobe. A papeževih blagoslovov in odpustkov nočem deliti z vami, vse vzemite s seboj na ubogo Kranjsko.“

„Pogan si, Rajko,“ je rekel Anžur.

„Ne gledam na stvari s propovednice, ampak s svojega človeškega stališča. V Italiji ni našega odrešenika, zato ga ne iščem tukaj.“

Tako je študent Rajko v Rimu bral levite svojim rojakom. Užaljena je vstala Grčarica in zahrumela: „Bolje bi bilo zate, Rajko, da nisi prišel nikdar na svet, ker nisi prišel po izveličanje. Nikdar naj se ne povrne takšen pokvarjen človek v našo dolino. Greh je pred spovedjo poslušati pohujšanje.“

„Da greh je,“ je pritrdil Anžur in tudi on je vstal. Vzel je svoj kozarec in se preselil k možakom iz Predoslov. Za njim je šla Grčarica. Franca bi bila rajši posedela pri mladih zgoljskih možeh, a od egiptovske nadloge so leteli takšni srepi in očitajoči pogledi nanjo, da je morala tudi ona presesti k njej.

Ostala trojica je šla na Rajkov predlog na ulico, da si ogleda nočno poulično življenje rimskega mesta. Nekaj časa so brodili po žarko razsvetljenih prometnih cestah, kjer je mrgolelo šetalcev, postajali na križiščih, gledali v temna zakotja stranskih potov, naposled so postali pred veliko hišo, ki se je svetila, kakor bi bil kdo obesil nanjo solnce, mesec in še nekaj mičnih zvezd. Iz zvezd je bil sestavljen ogromni napis nad vrati: Kinematograf Ideal, v manjših a toliko bolj žarkih rdečih zvezdicah pa se je svetil nekoliko niže spored tistega večera: La donna nuda.

In romarji so vstopili. To niso bili pravi romarji, brezbožniki so bili, ki so zamudili lepo priliko za očiščenje svojih duš.

8.

Drugo jutro ob osmih je potrkal Pohar na Rajkova vrata. Bratranec, sedeč za knjigo, se je zelo začudil.

„Kaj pa spoved? Ob tej uri imate vendar svojo pobožnost?“

„Jo bom na Kranjskem opravil. Saj kranjska bo toliko zalegla kakor rimska.“

„Potem vas sprejme papež. Kaj boš tudi tega zamudil? V Zgoljčah boš veljal za manj imenitnega, ako ne boš videl svetega očeta.“

„Župnik Škompnik nas je danes navsezgodaj zbral in nam zabičal, kako se vesti pred papežem, da se kranjska zabitost ne zadene ob nje-

govo svetost. Iz vsega, kar sem spoznal iz njegovih opominov, in pa iz tvojih besed snoči, sem povzel, da nas ne povedejo pred svetnika s Kristusovo ponižnostjo, ampak pred mogočnega gospodarja zemlje.“

„Ki si lasti posebno velik vpliv na nebeške prostore,“ je pridejal Rajko.

„Pa sem si mislil: pred takšno visoko gospodo ne pojdem! Slišal sem, Rajko, da so v Rimu veliki muzeji, dosti lepši nego je ljubljanski, pa sem zaželel iti tja, da vidim, kaj je tam. Če je naš učitelj peljal lani svoje učence v Ljubljano, da si ogledajo muzej in pa tisto ubogo rimsko zidovje na Mirju, zakaj bi jaz pri tej priliki ne pogledal v rimske muzeje in na stare zidine.“

„Dobro. Sicer bi bilo bolje zate, da si ogledaš kakšne poljedelske stroje, pa zato bi trebalo iti na Češko. Dobro. Zavedem te na Kapitol, kjer sta dva muzeja. Tam boš videl, kakšni so bili ljudje starih časov. Malo boš razumel, saj razumem jedva jaz.“

Tinčetu je bilo prav.

Po slabem zajutreku v kavarni — dobila sta h kavi kozje, ali pa je bilo celo osličje mleko — sta zavila proti Kapitolu. Ker se muzeji odpro še le ob desetih, sta imela dosti časa, pogledati od strani na „Forum romanum“, kjer je Rajko razložil bratrancu pomen te in one razvaline, ki naj pričajo o lepoti starega Rima. Tinče je tiho poslušal in ni ugovarjal, a sam v sebi je mislil, kako morejo ljudem ugajati ti siromašni ostanki starih zidov in stebrišč na prostoru, kjer bi stal lahko lep travnik, kjer bi mladi Rimljančki bili žogo, ali pa nasadi drevja, v čegar senci bi stari upokojenci, ki so svoje dni ustvarili zedinjeno in odrešeno Italijo, hladili premrle ude. Rajko mu je pojasnil, da je ta prostor zato tako imeniten, ker so prav na njem stari Rimljani ukrenili vse, kar je trebalo državi, od tukaj so vladali svetu. Tinče je majal z glavo, ker velika potrata se mu je zdel Forum. „Ko bi tukaj stalo takšno poslopje, kakršno je Kolosej, to bi bilo vredno pogledati,“ je rekel. „A to le — kdo gleda v gozdu na šture in suhe odkrhline, ki gnijejo brez haska. Mari naj bi tu nasadili krompirja za reveže, ki vsepovsod preže na nas. Glej, že jo maha danes tretji po sold, dasi je še zgodaj.“ Tinče je povedal to, kar čuti vse človeštvo, dasi nihče noče tega postaviti na papir, namreč da je krompir potrebnejši za ljudi nego takšenle Forum Romanum.

Šla sta po širokih stopnicah na Kapitol. Postala sta pred bronastim spomenikom Marka Avrelija. Rajko je hvalil dobrega cesarja, čegar filozofska premišljevanja je bil že čital, ter povedal, kakšen čudež se je zgodil, da se je ohranil ta kip nepoškodovan, kar je že legijonkrat povedano v rimskih potopisih. Tinčetu je bolj ugajal jezdečev konj, ker o cesarju je čital, da je preganjal prve kristjane.

Ob desetih sta stopila v Konservatorsko palačo. Pohar se je ozrl po mnogih kipih in se, kakor se spodobi pravemu turistu, na glas začudil: „Koliko je tu teh dedcev in bab! Pa niso svetniki in svetnice?“

„To si že slišal ali čital, da so pogani častili po več bogov in boginj. Tu jih vidiš takšne, kakršne so si jih predstavljali. Tudi rimske cesarje in cesarice in druge veljake boš videl.“

„Zakaj je pa ta tukaj ves nag?“ je vprašal Pohar, položil kipu umirajočega Galca roko na ramo ter pogledal v njegov sklonjeni bolestni obraz.

Rajko se je prestrašil. Nevoljen je potegnil za bratrančev rokav ter rekel: „Tu je strogo prepovedano dotakniti se umetnine. Gorje ti, ako bi bil videl paznik, kako si ga potresel za ramo. Vedi, da za naju oba in za vse romarje skupaj nihče ne da počenega groša, a dobil bi se bogataš, ki bi dal za ta kip milijon in še več kron. Pazi, da ne potegneš za nos kakšnega boga ali boginje, cesarja ali cesarice. Tudi ne smeš tako štorkljati s svojimi hribovskimi čevlji, kakor bi hodil po praznem podu. Hodi počasi, stopaj tiho, ker tu se nahajaš v svetišču umetnosti.“

„Kakšno svetišče je to, če je pa toliko nedostatno oblečenih ali pa docela golih. Povej mi, zakaj so nagi?“

„Zato ker so iz marmorja in ne čutijo mraza. Tvoji pameti naj zadostuje ta odgovor, drugega bi ne razumel.“

Pohar je potepel oči in šel za bratrancem.

Prišla sta v veliko dvorano, kjer je stalo v dolgih vrstah mnogo doprskih kipov cesarjev, cesaric in učenjakov. Rajko je razlagal in imenoval cesarje, Pohar je drsal po prstih in bulil oči. Pred cesarjem Titom je vprašal, če je to tisti, ki je razdejal Jeruzalem in razgnal žide po svetu. Na pritrdilni odgovor je pokimal Titu, ker je izvršil to, kar je bilo že davno prerokovano. Obžaloval in grajal pa je vse tiste cesarje, ki so preganjali in mučili prve kristjane; njih imena je bil v mlajših letih čital v knjigi „Življenje svet-

nikov* in se zgražal ob njih. Rajko ga je lepo poučil, da je imela vsaka doba človeške zgodovine svojo posebno muho, katere se je strastno oklepala, da pa se je vrnilo vselej nasprotno mnenje in da se je nazor postavil proti nazoru, kar je povzročilo mnoga preganjanja. Piškavo in razjedeno poganstvo se je hotelo otresti naskakujočega kristjanstva, da ohrani sebe, je povzročilo krvoprolitje. Pozneje je črivo kristjanstvo razpadlo na več veroizpovedanj, zakrivilo podobna preganjanja in danes je že tako propadlo, da bi vsakega, kdor je njegovi vladi nevaren, najrajši pokončalo z mečem in ognjem ter z divjo zverjo. Razumela sta se bratranca in o tem nista več govorila.

Naposled sta zavila na desno in stopila na dolg hodnik, kjer so se nahajali še vedno kipi, pa se ljudje pred njimi niso ustavljali. Vsak pogleda na marmor in hiti dalje, ker ti kipi v njegovi priročni popotni knjižici niso zaznamovani z zvezdico, in vsak je tudi že truden od dolgega ogledovanja, postajanja in počasne hoje.

„Kaj bo pa tam, da stoji toliko ljudi?“ je vprašal Pohar, kažoč s prstom na gručo ljudi, ki so stali na hodniku in gledali na levo.

„Ti gledajo v kapelo najvišje ženske lepote,“ je rekel Rajko in izraz satirskega smeha mu je preletel obraz.

Ona gruča ljudi se je pomaknila dalje. Na koncu te gruče sta stala nekoliko ob strani dva mlada zakonska, držeča se pod pazduho. Premaknila sta se in zopet postala ter še enkrat pogledala v kapelo. On ji je nekaj pošepetal ter pritisnil s komolcem v njen bok, ona ga je ordela s pahljačo božala po roki. Zakonska sta odšla za svojo družbo, in bratranca sta se približala. Stopila sta na vhodišče majhnega prostora, ki ga je bil Rajko imenoval kapela. Vanj je skozi strešico sijalo solnce. Poharju je zamrlelo pred očmi: zagledal je bil nago Venero, oblito s solnčnimi žarki. Prvi hip je mislil, da je živa, da se je učlovečil marmor pod vplivom velike svetlobe. Njegov pogled je bil radoveden in zastrt kakor oni dobroznane Pizanke, ki na stenski sliki starega pokopališča v Pizi skozi prste, razprostrate pred očmi, radovedna in sramežljiva zre na pijanega in golega Noeta. Odvrnil je oči in jih vprl v visoki Angležinji, ki sta stali pred kipom, vsaka z rdečo knjižico v roki; ena je čitala iz knjižice, druga je skozi lornjet strmela v Venero.

„Pa nimata mašnih bukvic?“ je vprašal Pohar, da bi prikriil svojo zmešanost.

„Ne; tam notri je popisana vsa lepota tega muzeja,“ je suho odgovoril Rajko. „Idiva!“ Stopil je na hodnik, za njim Tinče. Ta pa se je okrenil in se ozrl na Venero.

„Glej, da se ne izpremeniš v solni steber. Ko odideta Angležinji, se povrneva, da si od blizu ogledaš ta umotvor.“

Približala sta se sohi, ki predstavlja pijano starko. Pohar se je zazrl v duševno in telesno omotico, ki jo je umetnik umel vtisniti na starkin obraz. Pohvalil bi kiparja, potrepal bi ga po rami, ko bi stal pred njim, ker starka se mu je zdela zelo podobna njegovi sosedu stari Jernaški, kadar je ta po plodnih vinskih požirkih sedela na pragu svoje hiše ter motno gledala v zeleno goro.

Po odhodu obeh Angležinj sta stala bratranca zopet pod Venero. „Kakšno veličastvo umetnosti, kakšna svetost krasote!“ je vzdihoval Rajko. Pohar pa ni bil takšen lepoznanec, da bi z očmi umetnika zrl na nago žensko telo. Rdel mu je obraz, a oči ni več zastiral. Zatopil jih je v oblike, ki mu niso bile neznane. „Svetosti tukaj pač ne najdem,“ je rekel, „no mojstru-delavcu ni ugovarjati. Lep model je moral imeti pred seboj.“

Rajko je stopil še bliže pod kip, prijel za neki ročaj, vdelan na podnožju, zavrtel in Venera se je počasi zavrtela; njena glava kakor bi plavala v solnčnem sijaju. Pohar je pregledal nebeško skušnjavo od vseh strani. Parkrat je hrknil. „Packa si,“ je rekel in potresel z glavo, čez hip je pristavil: „Šaljivec je bil, kdor te je klesal. Čemu so takšne stvari na svetu?“

„Kaj pa tisti, ki je ustvaril Rokavkino Franco, nekaj minljivega, umrjočega?“

„Ti me pikaš, Rajko.“

„Ali je ne smatraš za popolno stvar? He?“ Zopet je zavrtel rajsko podobo zvodnice. V solncu se je smehljala Venera in človek ni vedel, ali je to smeh sramežljivosti ali izzivalnosti. „Človek stremi za popolnostjo, kar je popolno, to mu je sveto: v tem smislu sem ti maloprej govoril o svetosti lepote. Žival bi bil in nesposoben za napredek, ko bi ne imel tako razvitega tega čuta.“

Poharjevo oko se je privadilo greha: jasno in odkrito je uživalo umetnost. Kimal je z glavo in njegova misel je poletela k Rokavkini Franci. Ko sta odhajala, je premišljeval samo o njej.

(Dalje prihodnjič.)

Prijateljska zgodba iz Levstikovega življenja.

Objavlja Avgust Žigon.

(Dalje.)

2. Stritarjeva zahvala Levstiku.

3.

Jasni in do zadnjega razumljivi sta nam iz poslednjega lista Levstikovega obedve nadaljnji pismi Stritarjevi, ki sta po svoji vsebini in po dnevu svojem očitno da šele posledica njegova, ter nam dandanes dokazilo, da je moral Levstik odposlati Stritarju gorenje, ali če tega ne, pa gorenjemu vsaj v glavnem popolnoma enako pisanje na Dunaj.

Obedve pismi Stritarjevi sta iz meseca januarja l. 1870, ter obedve vkup — drugo tik za drugim — en sam odgovor v dveh delih na eno ter isto — gorenje — pismo Levstikovo, ne da bi bil ta pisal vmes še kak nov list.

Prvo izmed obeh — je Stritarjeva prošnja, naj bi mu Levstik poslal, kakor mu je poezij, pa še kaj proze; drugo — pa je priprava literarnemu članku „Fr. Levstik“ v „Zvonu“.

Dragi moj prijatelj!

Nikar ne bodi hud, prosim Te, da Ti tako zanikerno¹⁾ odgovarjam, ali prav za prav ne odgovarjam; Ti ne veš, kaj imam opravka. Celestin mi je že pred enim mesecem pisal, pa še zdaj mu nisem odgovoril. Hvalo lepo, da mi tako pridno pr'peljavaš naročnike — kogar Ti priporočiš, ta je dobro priporočen. Kar mi pišeš o mojih spisih, to je gola resnica, nihče [s]je tako živo ne čuti kakor jaz — pa kaj čem? prozajičnega blaga mi manjka, kaj pa se Ti ne ganeš? Kaj nam ne pošlješ kakovega Kerpana? prav privoščil bi si tega korenjaka. Kaj bi se ne dal zopet obuditi, ta junak? Pomisli!

¹⁾ Najpoprej se je tu Stritarju zapisalo: zanikarno, kar je pa potem premenil v *e*.

Z „Bliskom“ sem zadovoljen, če „jih“ boš res zgrabil. Ne zameri, da ti zdaj ne morem pisati o nasvetovanih oblikah!

Še enkrat! s pesmami¹⁾ si me preskerbel — zdaj še proze, proze! Kar sédi — saj Tebi ni treba nič misliti, to se kar iztesa iz rokava!

Poslal sem Ti še 5 „Zvonov“, ali Ti jih je zdaj dovolj!

Bog Te ohrani zdravega in tako dobrega in pridnega, kakor do sedaj; to vošči Tebi in sebi

Tvoj

Na D. 11/1 70. stari, trudni Stritar
Naročnikov je do zdaj 745,
denarja malo! Študent ne pošlje nič!

Drugo pismo pa je končno obširnejša beseda Stritarjeva o prejetih Levstikovih pesmih, beseda — vnovič z isto ostjô kakor sklep Stritarjevega članka „Fr. Levstik“ v „Zvonu“!

Dragi moj!

Akoravno nisem posebno dobre volje, imam vsaj nekoliko časa, zato Ti čem vendar pisati nekoliko verstic, če tudi ne poravnam še s tem vsega svojega dolga.

Med moje slabe lastnosti sicer ne spada nevoščljivost (med vsemi lastnostmi najgerja čisto ne mo[ž]ška) — vendar se mi je jelo nekaj podobnega gibati v serci, ko sem bral Tvoje nove pesmi. Ne sodi me krivo, ne zavidam Ti lepih pesmi srečnega le Te imenujem, da se Ti je povernila, ko Ti je minula že „življenja lepša polovica“²⁾ zopet jasna pomlad; ali da bolje govorim: da si še vedno mlad! srečnega Te ime-

¹⁾ Najprej: pesmími.

²⁾ Levstik je bil takrat (* 28./IX. 1831) ravno dokončal svoje 38. leto.

nujem, da Te je zadela, ko so minula „že miru serčnemu nevarna leta“ — taka nesreča, srečnega Te imenujem, veselim se s Tabo — skoraj sè solzo v očesi! — Bal sem se že, in videti je bilo res, da si se popolnoma izneveril samemu sebi, Ti si velik filolog, dober politik, ali meni vse to malo mar; jaz čem, da si mi in ostaneš poet. Zdaj se ne bojim več zate!

Kako so jasne, kako so zdrave, kako večno mlade so Tvoje nove pesmi! Ti se mi lahko || posmehuješ, da sem „sentimentalen“ — ali, dra[gi¹] moj! to ni lepo, da zdravi zasmehuje boln...²). Tvoje zdravje, Tvoja veselost, Tvoja „večna“ m[la-]dost je dar božji, nikar se žnjim preveč ne ponašaj!

Res, ne bi mogel reči, katera Tvojih pesmi[j] je lepša; ravno, predno sem začel pisati, prebral sem „Senčnico“, ki jo bom tiskal z „[Ro-]marsko cerkevjo“ vred v 3. listu; reči bi [ji] n[e] mogel ničesar, le misliti si: „Bog meni [tako] srečo daj.“ Če pa misliš, da ne bodo koj v...³) kedo je zložil te pesmi, motiš se, jako se m[otiš;] pri nas nimamo toliko pesnikov na izbir[o,] kedó bi mogel kaj tacega spisati, razen Teb[e.] Tudi Te je Levec imel koj, še vprašal me [ni,] govoril je, kakor bi se to umelo ob sebi, dasi[rav-]no nisem dal nikomur iz rok Tvojega rokop[isa;] jaz sem sicer tajil, pa mož mi ni hotel [ver-]ljeti; jaz sem nedolžen!

„Zvona“ sem sit, ne morem Ti povedati, kakó; nobenemu človeku ni povšeči. Z mano pa ravnajo, kakor bi bil „vseh hlapec“ tudi taki, ki [ni-]so še pokazali cesarske podobe! Ko bi se dalo [na-]rediti, prav rad bi ga izročil⁴) komu, vse je [v nar] lepšem redu — jaz nisem za take reči — ...⁵) || je treba miru in pokoja. Naročnikov je do zdaj 864, pa nobeden ni zadovoljen, kaj je meni tega treba. Vidiš, za take reči bi bil Ti! —

Kaj je s Tvojim „Bliskom“? Zabliskaj, zabliskaj, pa zagermi malo, pa kmali; če malo „vdari“ vmés — tudi ne škodi!

¹) List je ob vsem notranjem robu, kakor je bil zga-njen, obgrizen; zato so odkršeni, ponekod bolj, drugod manj, na drugi strani pisma konci vse h vrstic. Odmrvljeno besedilo izpopolnjujem v obklepkih, oziroma označam v tekstus pikami ter z opombo pod črto.

²) Dopolniti je: boln[ega] ali pa morda: boln[ika].

³) Najbrže: v[edell].

⁴) Rokopis ima strešico opuščeno: izročil

⁵) Morda je tu stala besedica: *meni* — ali pa: *zanje*; iz smisla se to ne da določiti.

Končati moram, kliče me drug opravke! Hvalo za vse, kar si mi dobrega storil — dobro se imej pa ne pozabi

svojega

Na Dunaji 19/1 70.

Stritarja

Ka pa dela Kerpan?!

Iz konca tega Stritarjevega pisma odmeva že vpliv tiste znane polemike, ki jo je bila v Ljubljani pričela „Zg. Danica“ s člankom „Literarna govorišnica“: v svojem 2. listu „dné 14. prosinca 1870.“ Urednik listu je bil Luka Jeran; članek pa ima podpis „Kalophron christianus“, torej pravzaprav z vizrom zastrte oči. „Pred nami leži ‚Zvona‘ prvi list, s katerim se hoče Janežičev ‚Glasnik‘ nadaljevati, potem ko je nja prvi naslednik v Mariboru že po prvi številki obtičal. Bode li ‚Zvon‘ bolj srečen? Gosp. izdatelj ima, kakor v I. literarnem pogovoru pravi, ‚nar manj upanja.‘ Zakaj?“ In sledí „kritika, ki se naslanja na čvrste principe“: „na — prepričanje“. Problem polemike je: „kaj da je prav za prav ‚lepo‘?“ „Kar se strinja z Božjo idejo“, je kratki in krepki odgovor.¹) In ni je diskusije preko tega poslej, ampak samo slavni „aut-aut“! Pričela se je tu takoj ob prvi številki „Zvona“ tista znana „estetika“ naše literarne „kritike“, ki historika tako živo opominja slavne „estetike“ cenzorja Koptarja zoper „Čopovo akademijo“! In rezultat „kritike, oprte na čvrste principe“, je — večna obsodba vsega, kar ni čisto božje delo samo.

Vštricnik je ta članek „Zgodnje Danice“ k poslednjemu Levstikovemu listu z dné 5./I. 1870: obadva sta sodba — o prvi številki „Zvona“. In Stritarjev gorenji list z dné 19./I. je pravzaprav že odgovor obéma: v svojem prvem delu Levstikovi sodbi, v svojem koncu pa Kalophronovi. „Nisem posebno dobre volje,“ pravi Stritar za uvod. „Zvona sem sit, ne morem Ti povedati, kakó; nobenemu človeku ni povšeči,“ pravi proti koncu. In želí si „Bliska“; želí, da bi Levstik kaj kmalu „zagrmel“. In „Zvon“ bi že tu oddal rad komu drugemu. Že tu vabi torej Stritar pravzaprav Levstika k sebi, — k „Zvonu“.

Ali mu je Levstik odgovoril? Ne vemo. Čudno pa, če mu članek „Danice“ ne bi bil povoda dovolj, da ga omeni Stritarju. A žal, zadržno tega ne vemo.

¹) Zg. Danica 1870, str. 15.

Le še kratko dopisnico imamo slednjič iz m. januarja, ki je spremljala novo, t. j. tretjo številko „Zvona“ z Dunaja v Ljubljano:

Ljubi moj! Da ne boš zmerom brez lista, bom Ti pošiljal znanprej po 5 Zvonov, delaj ž njimi kar hočeš. Nocoj že se Ti pošljejo — Tebi prvemu, akoravno nam nočeš dati svojega imena, ker ga pač nismo vredni! — Mislil sem, da bi se dal Kerpan postaviti še v kako drugo, novo situacijo, aventuro — Kaj je pa Don Qui-xotte! —

Pra(v) na hitrem Tvoj

Stritar.

Brez data, a z naslovom na obratni strani: | An | | Herrn Fr. Levstik | Citterat | in | Laibach | — in s poštnim pečatom: SEILERSTÄTTE WIEN 29/1 6. NA[CHM] 70

Stritar je bil med tem spisal ter dal, da izide v posebni prilogi k „Zvonu“ dvakrat zaporedoma, prvi del koj dné 1. februarja k 3. listu, drugi del pa 15. februarja k 4. listu, — ugovor z naslovom „Danici“, ki je zapisal podenj ravno obmesečni dan „sovražnega“ članka: „Na Dunaji 14. februarja 1870.“

Volil je Stritar s pravilnim čutom in povsem logično odločni „aut“, ter odgovoril lepo po ljubljansko mislečemu „Kalophonu“ iz svojega dunajskega velikomestnega ozračja z dovtipnim mirom: „— kedór se stavi na g. K.-ovo stališče, moral bi dosledno požgati vse galerije, opraskati stene najlepših cerkvá — začeti pa v Rimu! Hvalo bogú, da tisti ki jim gré beseda v teh re-čéh, ne mislijo, kakor g. K.[alophon].“ Bil je to za tiste čase pri nas drzen, Ljubljani sami pa naravnost nezaslišano drzen nastop, ki je — več kakor osupnil, in ki je bilo pričeti zoper njega kakor zoper velik greh širšega podjetja: gonjo — v veljavnih „Novicah“! In res je „Zvon“ prenehal konec letnika; vstavil ga je Stritar, ko sta bila z Levstikom v njem povedala z Dunaja tja dol v Ljubljano, kar sta mislila. —

Tu pa je šele minil januar 1. 1870: prvi me-sec Stritarjevega „Zvona“. Levstika je v Ljubljani pritiskala bolj in bolj rastoča beda; Stritarja pa se je polotila trudna nezadovoljnost z „novim po-četjem“ ter že želja, da si svoja ramena — olajša. In že mesec februar mu je izvabil — odločilno besedo!

(Dalje prih.)

Pesem starega begunca.

I.

Zakaj te nisem hotel prej poznati?
Zdaj ko izgubljam te in se bojim,
da morda te za vedno izgubim,
šele spoznavam prav, kaj si mi bila.
Zdaj ko zapuščena in osaméla
bežé pred mano tvoja bela sela,
in zdaj, ko si že vsa očem se skrila —
zdaj šele ljubim prav te: mati, mati!

II.

Zapuščam zadnji te. Oj, v dolgi vrsti
so dolgo še pred mano šle množine
tvojih otrok. Glej, videl sem jih mnoge,
ki so za pot jim bile lahke noge,
ker so kot bilke, ki se v tvoji prsti
še niso vrasle. Tvoj je samo tisti,
o domovina, ki kot hrast izrut je: četudi listi
so vetrom plen — v zemlji ostale so najtanjše
korenine.

F. Gradnik.

Poet.

Spisal Fran Pirnat.

Po tretji točki občinske seje ne more najti župan takoj dnevnega reda. Obrne se k tajniku in reče tiho: „Kaj je četrta točka?“

„Imenovanje tajnika. Ali bi šel ven?“

„Prosim, pojdi!“

Župan pokašlja in pozvoni z drobnim rumenim zvončkom. Občinski svetniki, zbrani okoli dolge, rdeče pregrnjene mize, se ozro v župana. Tu in tam še šepetne kateri sosedu konec misli, ki jo je hotel izraziti prej na glas. Tajnik vstane in gre iz posvetovalnice v občinsko pisarno, ki je majhna in starinska. Vrata zapre za seboj in stopi k oknu.

Od stropa visi svetilka, preprosta in črna. Slike po stenah so temne in nerazločne. Na pisalni mizi ob oknu se motno sveti visoki kovinski tintnik.

Zunaj je aprilaska noč. Po cesti mimo okna naprej se vali topel veter in objema hiše in ljudi. Tu ali tam izmed hišnih voglov ali izpod drevja mežika drobna luč, ko da hoče ugasniti. Nebo je temno, prepreženo s težkimi oblaki, ki vise nad mestecem, kakor bi grozili s svojo črno pezo. Daleč nad severnimi gorami se sveti podolgovata lisa in v njej gori tropa zelenkastih in trepetajočih zvezd.

Tajnik je dolg, suh, nosi zalizce in pod nosom rahle brčice. V plečih je upognjen in s svojimi dolgimi rokami visi naprej, kakor bi nameraval pasti vsak hip skozi okno na prazno in slabo razsvetljeno ulico. Nervozen je in misli se mu javljajo in trgajo brez pravega reda. V srednji šoli je prekinil študije in potem se je obesil na to službo mimogrede kakor leteča krpa na kljuko, ki jo je bogve kdo nastavil. In pozneje se je oženil.

Pred današnjo občinsko sejo je govoril z županom o sebi. To je zanj največja muka. Tudi če živi v obupu, potrebi, če je v svoji notranjosti

nesrečen, ne izreče tega. Njega se lote čustva, ki ne spadajo v krog, kjer živi. Jeseni včasih lete nad mestom žerjavi in kriče in kriče, a on jih gleda in si želi, da bi mogel leteti z njimi. Na vse strani, spredaj in zadaj je toliko sveta, toliko neznanega, a on visi tukaj in ne pojde nikdar naprej.

Župan je njegov nekdanji sošolec. In tikata se. Pred sejo sta govorila:

„Prosim te, župan, danes pride na red moje imenovanje. Meni je nerodno, izraziti se, oprosti, a jaz ti vse zaupam. Mislim si, ti vse to veš tudi brez mojih besed.“

„Gotovo, prijatelj. Danes spravimo to v red.“

Zdaj naenkrat buši tajniku na uho županov glas, kakor bi ga pognal veter skozi špranjo v vratih.

„Jaz nimam ničesar proti našemu tajniku, ali ...“

Tajnik se opre z rokami ob okno in nagne glavo daleč ven. Toda glas gre za njim, kakor bi mu sedel na rami in se sklonil obenem z njim v pomladno noč.

„Knjige niso v redu. Došli dopisi niso takoj vpisani.“

Tajnik se podpre s komolci in položi dlani na ušesa. Ali v špranje med roke in uhlje se rine glas, kakor bi hotel za vsako ceno v njegova ušesa. V lica tišči kri in žile po sencih gore, kakor bi se pretakal po njih krop.

„Če ostane pri tem, mi ni mogoče z njim delati.“

Tajnik hiti po prstih od okna, prime polahko vrata na hodnik, jih previdno odpre in se stisne v temen kot. Zdrzne se, roke tišči na obraz in se skriva pred nekim glasom, ki ga čuje v svoji notranjosti, ko da bi rohnel izpod temnega stropa nanj in mu pretil.

„Ob službo si in ti, bebec, si se oženil!“

In ves vroč, stiskajoč lica z obema rokama si odgovarja: Izgubljen si, zavozil si, zdaj se pričenja križev pot tvojega življenja!

Med tem se odpro vrata posvetovalnice in več glasov ga kliče: „Gospod tajnik!“

Za hip premišlja, z roko si popravi lase in se odloči.

„Prenesem, vse prenesem,“ si šepete. „Vem, kaj mi bodo povedali, slišal sem že prvič, ko bom slišal drugič, prenesem laglje.“

Tajnik se vrača nazaj, gre naglo in trdo skozi prva in druga vrata, mimo občinskih svetovalcev do drugega konca mize in sede na svoje mesto tik župana. Župan stoji in pravi.

„Občinski svet vas je nastavil za nadaljnih pet let in vam povišal mesečno plačo od stoinšestdeset na dvesto kron. Častitam vam!“

„Hvala,“ se oglasi tajnik hripavo in sede. Nov val krvi mu plane v glavo, šumi mu po lobanji in ne more slišati in umeti tega, kar govore ljudje okoli njega. Nadaljuje opazke za zapisnik, ali to, kar zapiše, so izbruhi njegove duše. Kako je to mogoče, piše, neumevno je, neumevno. Vse je v redu... vendar, očrnjen sem, on, prijatelj, me je očrnil... kako naj še sedim naprej med temi ljudmi...

To zapiše in ozre se po njih. Toda obraz starega Tolmaja gleda dobrohotno vanj in tam dalje se zadovoljno smehlja debeli in rdeči Zaplutar. Ti ljudje, si misli, skrivajo, skrivajo. Vse vedo, ravnokar so čuli, ali ne izdajo se. In strahoma se spomni župana in pogleda vanj. Vidi njegovo suho brado, njegove dolge brke in rdečkasto plešo, ki se enolično sveti. Županove oči so kakor iz stekla. Niti danes niti nikoli ničesar ne izražajo.

Seja je končana, svetovalci izbirajo klobuke in palice in odhajajo. Pogovarjajo se po hodniku in njihov hrup in smeh se gubi na cesto in plava s toplim vetrom naprej. Tajnik ugaša luči v posvetovalnici, gre s papirji v roki v prvo sobo in tam obstoji pred županom. In zdi se mu, da so tiste besede, ki mu jih bo nekoč moral povedati, še nekje globoko in daleč in da ne more nocoj do njih.

„No,“ pravi župan in oblači svršnik, „zdaj si zadovoljen.“

„N —,“ prične on in izgovori počasi s čudnim boleznim smehljajem: „N — e!“

„Ho, poglej! Koliko si pa hotel?“

„Nič! No, če je tako... potem nič!“

„Pa odreci! Izjavi, ho, da ne sprejmeš!“

„Jaz, veš, sem bil prej tukaj,“ prične kazati tajnik, govoreč počasi in meneč, da je tisto, kar bo moral povedati nekoč, še globoko in še daleč.

„Kje si bil?“

„Tu pri oknu sem stal, glavo sem držal ven, vrata sem bil zaprl, a besede, tvoje besede, so tiščale za mano, tiščale so, da...“

Župan stoji široko pred njim, nalahko se guga in drži roke v hlačnih žepih. Prednji kraj klobuka mu sedi visoko nad čelom in iz brkatega obraza gleda hladno in neizrazno pričakovanje.

„Stal sem tukaj, potem sem šel skozi vrata in še tja je šlo za menoj... tvoje govorjenje. Mislim, da zame ni več tukaj mesta, umazan sem...“

„Ali si bedast, za vraga! Saj je vse v redu!“

„Ali to ni glavno, da sem umazan, temveč tega ne razumem, ne razburjaj se, ne razumem... kaj hočeš!“

„Česa?“

„Ti si moj prijatelj. Sedela sva skupaj v šoli, igrala sva se — oba majhna, mlada. In zdaj naenkrat te slišim, dovoli mi, slišim, da ne moreš z menoj delati, če pojde tako... a jaz ne vem, kje bi ti ustregel.“

„Ti tega ne razumeš!“

„Dobro; ne razumem! Moj razum tega ne razume, bodi tako. Ali kar čutimo tukaj znotraj?“

Tajnik se prime za prsi in gleda z iskrecimi očmi.

„Mi lahko zapopademo vse — z našimi mislimi, z umom, ali to, kar je v prsih... to je nekaj drugega, različnega. In... kako je možno, govoriti o prijatelju, kakor si govoril... pred hladnimi ljudmi... zgrabiti prijatelja kakor kos mesa in ga vreči na mizo in obsoditi, to je vprašanje, težko... notranje vprašanje!“

„Pojdiva, pojdiva!“ kliče župan. „Ho, ali nisi ti naredil neke pesmi? No, ne obotavljaj se! Ti tega ne razumeš! Jaz moram poročati tako, kakor se mi zdi! Konec! Pojdiva v krčmo! Čakaj, tista vražja pesem! Zapisal sem jo v album neki ženski... tisti košati! Stoj! Spomladi, spomladi... kako je?“

„Oprosti,“ govori tajnik, dolg je, bled, upognjen in brezkrvne ustne se mu tresejo, „morda je uradno vse prav, ali mene je zagrabilo, kakor bi me udaril toč — po prsih!“

„Tista pesem,“ se smeja jekleno župan, „takole, čakaj!“

Spomladi bilo je, oči so ti sijale
kot da iz zvezd pognali bi temnórdeči cveti ...

Bil si poet, pozna se ti. Če bi iskali doma, bi še
kaj našli. Tako pod zglavjem, kaj?"

Prime ga pod pazduho in pelje po mestecu.
Vse je mirno, po oglih gore redke luči, ob desni
in levi se vrste v neredu razsvetljena okna, in
preko hiš in ulic se vale topli vali spomladan-
skega vetra.

„Tu sem, hejjo! V tole krčmo stopiva na
polič ali dva!“

„Ne,“ pravi tajnik, „nocoj ne bi mogel
piti. Skrbi me, ne zapopadem življenja, premisliti
moram!“

Župan ga pridržuje, potem izpusti in se za-
smeje za njim.

Tajnik se gubi ob hišah, dolg, upognjen,
negotovih, ohlapnih korakov, drži se za brado,
gleda v tla, čelo mu žari, oči mu gore, misli vi-
harno in misli in — ne razume.

Noč je lepa, kakor še nobena tisto leto. V
vetru se vali novo toplo življenje, ki prebuja ljudi,
živali in rastline. Jablana je gorka, zemlja je mlač-
na, prsi zemljana polne slasti in slutnje po sreči.

Tajnikova žena je odprla okno, sloni na njem
in čaka moža. Ko pride, se obrne in mu gre v temi
po prstih naproti. Oklene se ga naenkrat kakor duh.

„Ti si,“ jo spozna on in se začudi.

Sede in ona se stisne v njegovo naročje.
Naenkrat ga vpraša.

„Kaj ti je?“

Tajnik molči. Čez nekaj časa se spomni žu-
pana in reče s čudnim glasom: „Poet sem.“

Življenje.

Življenja dan, neskončno mračen,
podoben noči brez zvezda,
prevara vse in trud brezplačen,
brez duše vse in brez srca.

Na cesti kamen, vanj spotakne
se vsaka noga, težek križ,
da reže ga, ki se premakne,
na poti v jasen paradiž.

Nazaj ne smem, naprej bi hotel,
a angel brani mi na pot —
zavikal bi, a glas le votel
odgovor prazen je povsod.

Življenja temna zagonetka,
kdo more te uganiti?
Enkrat si sladka pripovedka,
da čara ni se ubraniti.

Ā drugikrat si bučna himna
in strune nežen, sladek zvok,
trpkost, grenkost, sladkost brezimna,
svetloba, mrak in vrag in Bog.

Ni moč nikdar te razumeti,
a pije tebe vsakdo rad;
in ko človeku je umreti,
še te želi: »Āh, še enkrat!«

Ant. Batagelj.

Sanje.

Solnce sije skoz vejevje
in tihota krog in krog —
mehka trava, ptičje petje,
ozka steza v mračni log.

Mehka trava, ptičje petje,
listov zelenih trepet,
plaša hoja, svetle kite,
vroča lica, vroč pogled.

Sladke sanje: — Solnce sije,
smeš in jok in Bog in vrag,
kri povsod in vzdihovanje,
od ropota škriplje zrak.

Ant. Batagelj.

Prijatelja.

Spisal Milan Pugelj.

Konec poletja se bliža, a dnevi so že popolnoma jesenski. Od jutra do mraka prši iz nizkih oblakov droben dež, ki se prijemlje lic in rok, kakor bi bil lepljiv. Na večer se raztrgajo oblaki, prikažejo se dolge lise modrega neba, ki se večajo in večajo. Prisetijo zvezde, blede, mrzle in neznatne v nenavadni oddaljenosti. Preko visokih streh, še višjih dimnikov in preko vrhov drevja, ki mu listje vene in pada, zapiha mrzla sapa. Ulice so naenkrat prazne. Tu teče tiho dalje gosposka kočija, tam hiti postaren uradnik med svoje gostilniško omizje. Pusto je, zimsko.

Nocoj še prši iz oblakov, a je že večer. Spolzko blato, ki so ga nanegli ljudje na trotoar, se motno pobliskava. Prodajalne ob desni in levi so še odprte in močne električne žarnice vise nad vhodi in nad izložbami. Na glavnem trgu se je nabralo kljub slabemu vremenu nekaj šetalcev. To so tisti mladi ljudje, ki sklepajo, „da jo ali da ga vseeno morda vidijo“. In hodijo sem in hodijo tja in iščejo z napetimi očmi.

Koliko je že tega, kar ste videli zadnjega človeka v haveloku?

Evo ga! Tisti tam, ki gre ob hišah zamišljen in čemeran. Gleda v tla, klobuk ima v čelu in drži se upognjeno kakor starec. Včasih malo postoji, prinese roko izpod pelerine in jo vtakne spet v žep. Nato nadaljuje svojo pot.

Ena od tistih šetalok, ki je mnenja, „da ga nemara vseeno vidi“, se ozre vanj z ostrim, preiskujočim pogledom, ali on tega ne opazi in ne začuti. Gre tako in vsled zamišljenosti in ne vsled pijanosti ga zanese korak včasih malo bolj na levo in drugič malo bolj na desno.

Zdaj je nekaj opazil, kar ga zanima. Ustavi se in gleda in gleda. Ali je predmet njegovega zanimanja tisti beli maček, ki čepi na pritličnem oknu, ali je tisti visoki lovski pes, ki živahno ogleduje svojega dednega mačjega sovražnika? Ali je tista deklica z okroglimi gležnji in belim

tilnikom, da bi ugriznil vanj kakor v zrelo jabolko? Ali je tisti visoki, plečati in nerodni človek, ki ima na sebi prekratko suknjo, utepene hlače in štorklja v svojih ogromnih blatnih čevljih sem in tja?

Ta človek ga zanima, zakaj zdaj stojita oba. Delavec spredaj in kakih pet korakov za njim oni v haveloku. Delavec izvleče iz hlačnih žepov močne roke in se prime za glavo. Oni zadaj je pozoren in stopi bliže. Ujame ta-le stavek:

— Da bi vzel vse skupaj vrag... vrag!

In čez nekaj časa sliši spet:

— Če si bogat, ne daj mi skorje, daj mi priliko, da zaslužim za krompir in ovsenjaki!

Potem dolgo ne razume ničesar, a naposled razloči spet:

— To napravim... Križ čez vse!

Človek v haveloku je takten. Ne sili v človeka, ko vidi, da ima posla sam s seboj. Čaka, da opravi in spet nadaljuje pot. Ko se to zgodi, stopi hitreje, pride ž njim vstric in ga mimogrede pogleda. Vidi zaraslo lice in oči, ki gledajo polblazno. In nehote vpraša:

— Zakaj?

Delavec se ozre in obstane.

— Kaj je?

— Zakaj tako gledate?

— Kdo si ti, kaj?

— Slikar.

In zdaj gresta skupaj in molčita. Slikarju je pri srcu, kakor bi srečal velikega prijatelja. Po mislih si ponavlja, da je našel brata v trpljenju in stopa lahkotneje in gibčneje. Naenkrat pa zamahne delavec silovito z roko in pospeši korak.

Slikar se ustraši, da ga ne izgubi.

— Tudi jaz, prične, tudi jaz nimam... no, čakajte, da vam povem.

— Česa nimaš?

— Vsega mi manjka.

In zdaj se delavec zasmee:

— Prav je tako, haha! Slikar si, komu si potreben? P-ha, pustimo to. Pojdi spat!

A slikar tišči za njim in ga zgrabi za rokav!

— Povejte, za boga! Spoznal sem vas, tudi vi me spoznajte. Kakšen pa sem? Čevlji...

Zdaj se delavec obrne in slikar mu vidi naravnost v obraz. Pod očmi štrle iz lic močne kosti, usta so široka, nos močan in nalahko izdolben, brki zanemarjeni in rdečkasti. Obe lici sta porasli skoro do oči z dolgimi debelimi kocinami. Na sencih in na čelu gledajo izpod klobuka dolgi lasje.

— Kako si ti, no?

— Kako to mislite?

— No, ker tako tiščiš vame, kako si? Ali si oženjen, kaj, imaš kopo otrok?

— Sam sem. Kdo mara zame?

— Vsak ima na zemlji svojo zvezdo, vsak ima svojo cesto, vsak ima kot pod zemljo in vsak ima svojo žensko. Če je nima, pa če bi jo rad, je sam kriv, da je tako. Veš ti, kaj so to zakoni? Pa ne tisti, ki jih napravijo ljudje, temveč tisti višji, tisti veliki zakoni, ki so povsod in ki jih nismo naredili mi! Ni miša brez miši, ni muhe brez mušjaka, ni moža brez žene.

Delavec molči, a čez nekaj časa zmaje glavo in pravi.

— Tako sem jaz prej mislil, takrat, ko sem se ženil. Vse sem lepo in pošteno mislil. Sem mislil, da spada tudi pravica med one velike zakone, ki so povsod, pa ni tako. In sem držal tudi na svete besede. Ne skrbite, v kaj se boste oblekli... Pa vsega tega ni.

In nato mrmra nekaj, česar slikar ne razume.

Gresta dalje. Zdaj prši bolj, kakor je pršalo prej. Ljudij je po ulicah manj in manj in nad izložbami in vhodi v trgovine gasnejo luči. Velika izložbena okna se temne in svetloba gine iz ulic. Postaja še bolj pusto in brez luči se zdi tudi bolj hladno.

Delavec prime slikarja za komolec in pravi s plahim, votlim šepetom:

— Vse je nič! Kaj bi veroval! Ni ljudi!

In spet gresta. Zdaj gore okrogle žarnice le še nad vhodi v hotele in krčme. Prideta do visokih oken kavarne. Skozi rosne, do polovice zastrate šipe lije na široko ulico rumenkasta luč. Trotoar in tlakana cesta se motno blestita.

— Sem stopiva, pravi slikar.

— Zakaj? vpraša delavec.

— Lepše je tukaj. Dobro dene luč.

— Zame luč? Haha! Tukaj bova.

Delavec ukaže in tako obstaneta v temnem kotu tik dveh žlebov, po katerih ropota padajoča voda. In pravi naenkrat s trdim povdarkom:

— Štiri otroke imam doma, ženo, ki jo imam rad, pa sem ji izpulil šop las. Otroke sem pometal s postelj o polnoči, ko sem prišel domov. Ves dan sem iskal dela, da zaslužim, da utolažim lakoto... toda, toda... napil sem se na kredo. In, no, in... saj veš, kaj čaka potem človeka.

Molči in se zasopljeno oddihava. Čez nekaj časa preglasno vpraša:

— He, kaj ga čaka?

In odgovori sam:

— Vest ga čaka. Lastna obsodba pade nanj. Premislil sem vse, kar mi tlači na rame pezo kazni in sem si rekel tudi vse, kar mojo pregreho lajša. Izpadlo pa je slabo. Obsodil sem se na smrt.

Slikar obrne zdaj začudeno oči. Stresne se in vpraša:

— Kdo bi sebe pogubil?

— Ti slabo govoriš. Kaj se to pravi: pogubil? Človek je tukaj, pa ne more delati tega, za kar je tukaj, torej je prav, če ga ni. Oče sem, moram skrbeti za otroke in ženo, pa ne morem skrbeti... No, torej: sodil sem, kakor sem ti rekel, in se obsodil na smrt v vodi.

— Nekaj naj te vprašam.

— Čakaj no! Kaj misliš, kaj se je zdaj pokazalo?

— Vprašal bi...

— Nič vprašal! Odgovori, kaj se je pokazalo! Pokazalo se je ljudsko usmiljenje.

— Lepo.

— Kaj si rekel? Ali sem prav slišal? Pojdiva narazen!

— Sam sem in nihče ne mara zame. Kam hočeš?

— Rekel si, da je ljudsko usmiljenje lepo. To ni res. Ljudsko usmiljenje je hinavščina, je zlobnost, škodoželjnost. Greš h vodi, da bi se utopil, a že caplja za teboj človek in izprašuje: Kaj iščete? Kaj hočete storiti? — Pogledal ti je v oči in naglo razbere, kaj si hotel napraviti. Ali ne gre od tebe, tolaži te, v duši si pa misli: Ker težko živi, zato naj živi! — No, zdaj pa vprašaj, če še veš, kaj si hotel vedeti.

— Kdaj se je vse to zgodilo?

— To-le, kar sem ti povedal, vse prvi dan. O polnoči sem napravil z ženo in otroci, kakor sem pravil, potem sem taval do jutra okoli in med tistim časom sem se sodil. Zjutraj sem šel nato k vodi.

— Koliko je od tega?

— Peti dan teče.

In zdaj se slikar prestraši. Misli si z grozo: Že peti dan ni ničesar jedel! Prime ga za rokov in ga vleče s seboj v predmestje. Dež še vedno prši. Ker ni več tlakanih cest, se udirajo noge v blato. Po mestu so gorele plinove svetilke z zeleno in močno svetlobo, tod svetijo drobne, slabotne in rumene električne hruškice. Ljudij je še manj kakor v mestu. Hiše ne stojе v vrsti. Ena moli ven, druga je sezidana globoko zadaj. Menjajo se pritlične, enonadstropne in tiste dolge dvonadstropne, ki jih nazivljajo meščanje otroške kasarne. Malokje je še kako okno ravzsvitljeno. Tod stanujejo delavci in ti zgodaj spijo.

Prideta pred krčmo. Videla sta jo že od daleč, ker sveti nad vhodom močna električna žarnica. Zdaj, ko stojita pod lučjo, kamor sta prišla iz mraka, spreletava oba naenkrat dobrodejno čustvo. Iz krčme zveni tudi petje, gosli vijejo veselo melodijo in razkav bas se trudi težavno za njimi.

Drug pogleda drugemu v obraz, slikar stopi po treh stopnicah naprej, prime kljuko in povabi z glavo.

Sedeta za mizo, ki stoji prazna za vrati.

Krčma je svetla, dobro obljudena. V kotu tik visoke lončene peči sedi pet godcev in šesti, ki igra vijolino, pokimava z glavo, zdaj in zdaj preneha in šteje z lokom takt. Vse je veselo, samo basist učinkuje žalostno. Na eno stran moli dolgovrato glavo bas, na drugo stran jo moli on in vedno se zdi, kakor da bi oba skupaj žalostno posmrčavala.

— He, gostilničar, kliče slikar, he, he!

Mož, debelušen, na glavi črno kučmo, pride in se opre z obema rokama ob mizo. Smehlja se in slikar govori prijazno.

— Nocoj nisem sam. Imam prijatelja. Dva večerjava.

Gostilničar jima prinese sam večerjo.

Delavcu se tresejo roke, ko prime nož in vilice. Vidi se mu, da bi zdaj ne mogel govoriti. Njegove oči so suhe in vroče. Z drgetajočo roko nese nabodeni košček v usta, ki jih komaj razklene. Ves se trese. Mišice po obrazu, krog ust,

pod očmi in po vratu, vse drhti in poskakuje. Ko si zanese kos v usta, žveči hlastno, a v presledkih. Pojé vse, kosti vzame v roke in jih skrbno ogloda, mehkejše dele zgrize in jih dolgo žveči v ustih, pljune v dlan in vrže pod mizo. Kapljo soka, ki je ostala na krožniku, skrbno posreba. Pivo pije počasi in videti je, kakor bi ne mogel odstaviti vrčka.

— Bil sem lačen, pravi nazadnje in gleda mirneje predse.

Gostilničar pride spet mimo, prisede in vpraša:

— Odkod sta vidva prijatelja?

— E, prijatelja sva, odgovori slikar in zamahne z vilicami.

— Pa kakšna prijatelja?

— Dobra prijatelja.

— Koliko časa se že poznata?

— Eno uro!

— Kako?

Zdaj se oglasi delavec:

— Revščina tišči v revščino. Našli smo se. Bogataš nikoli ne najde reveža, le revež najde reveža. Evo, tako je.

Gostilničarja kličejo k drugi mizi, a slikar in delavec sedita molče in pijeta pivo. Večerja, par čaš piva to delavca ugreje in tudi njegovo trpkost omehča. Zdaj je prijazen in se domači besedi nasmehne.

Krčma je zelo polna in godci igrajo brez presledka. Za mizami sede preprosti meščani, nemara obrtniki, mali trgovci in nizki uradniki. S seboj imajo ženske, povečini debele in močne, prave „gospodinje“. Valček se vrsti za polko, koračnica za mazurko, dim se dviga od miz pod strop, godbi se pridruži pesem, z moškimi glasovi se vjemo visoki in cvileči ženski. Zdaj je krčma v polnem obratu. Natararice frče rdeče in vroče med mizami, nabirajo vrčke, rožljajo z njimi in dosledno preslišujejo kosmate opazke, ki si jih pivci kar povprek dovoljujejo.

Slikar izprazni čašo in pravi:

— No, ustaniva. Zdaj greva pa k meni spat.

— Kako pa? se začudi delavec in tudi vstaja.

— Bom že vse opravil. Tukaj sem vsak večer. Ne boj se zame.

Nato stopita skozi vrata.

Zunaj je med tem prenehal dež. Črna nočna zavesa, ki je prepregala nebo, se je pričela mestoma trgati. Pokazale so se dolge temno modre lise in na njih po par daljnjih bledih zvezd. Dihala je hladna sapa.

— Stanuješ kje visoko, kaj? vpraša delavec.

— Ne, nizko. Na tleh. No, ti še ne veš tega. Imam jako lepo, lahko rečem najlepše stanovanje. Zelene preproge, primerno rastlin za okrasek in boljši zrak.

Delavcu ne gre nekaj skupaj, stopa molče naprej in maje glavo. Tudi slikar molči in lahko prestopa.

Mesto je prazno in spi. Razen policaja, ki pride počasi iz stranske ulice in obstoji na oglu pod svetilko, in razen slikarja in delavca ni nikogar na trgu. Sapa je močnejša, nebo jasnejše. Temnomodre lise so se povečale in spojile in nad mestom se je pojavila luna. Bleda je in tiha, dohiteva popotnika, ki gresta nočit in se zanima ob enem za vsakega, ki je nanjo pozoren.

Prideta iz mesta v drevored in delavec se oglasi:

— Se mi je zdelo, da bo tako. Daleč zunaj stanuješ, kaj?

— Takoj sva na mestu.

Gresta skozi mestni park. Lunina svetloba lije skozi razredčeno vejevje in vlažno in orumenelo listje pada in se tiho zadeva ob veje ali klopi kakor črni in mrtvi metulji. Odnekod se približuje drdranje vlaka, ali predno se približa, se prične spet oddaljevati, dokler se popolnoma ne izgubi, ali ne spoji z mesečino, s padanjem listja in tem molkom noči, ki leži nad krajem.

Prišla sta že na vnanji konec parka. Tudi ponoči se vidi, da prehaja tu umetno vrtnarstvo v naravo samo. Tu in tam raste grm, bela breza, ki se ji pozna, da ji ni izbral vrtnar solnčnega mesta, temveč si ga je našla sama. In gozdna voda šumi po grapi, ki zija ob desni.

Slikar zavije na levo, kjer stojita pod vrbami dve klopi.

— Prišla sva, pravi.

Delavec gleda. Ali je tam zadaj, ali je niže doli, ali takoj spredaj za goščo?

— Ti iščeš poslopja?

Delavec gleda in slikar nadaljuje skoro veselo:

— Ni ga. Kar v sobi sva. To je moja postelja, tukaj nočim. O... že dolgo tega. To ponudim tebi. Izvoli, prijatelj!

Slikar kaže drugo klop in gleda živahno delavca.

— Dobro, da je tako, ali ne?

Delavec še vedno gleda slikarja in v obraz je teman, prešinjten od močne misli.

— Kaj se čудиš? Saj je vse tako, kakor sem napovedal. Rastline, da je boljši zrak, prostora dovolj in sploh vse, kakor je treba. Lezi zdaj! Lahko noč, prijatelj!

Med zadnjimi besedami je slekel slikar havelok, legel na klop, se z njim odel in ga od vseh strani potlačil podse. Snel je klobuk, ga po dolgem upognil in ga položil pod glavo. Obrnil se je bil po strani in zdaj se pripravlja, da bi sladko zaspal. In ne mini mnogo časa, pa že enakomerno in počasi diha. Oči so se mu zaprle in na njegov obraz je legel izraz zadovoljnega pokoja.

Delavec sede na klop, nasloni komolce na kolena, položi glavo v dlani in gleda dolgo predse. Vidi se mu, da misli. Naposled globoko vzdihne, dvigne glavo, prime z desnico za naslonjalo, potegne noge na klop in leže. Tako strmi še dolgo v vejevje nad sabo, poteze njegovega obraza pa so mirnejše in mirnejše. Same od sebe se mu končno zapro oči. —

Kakor sta šla, tako je hodila za njima nebeška popotnica luna. Zdaj je obstala in gleda od strani pod vrbe. Tla so pobelili njeni beli žarki in segli so tudi skozi razredčene veje vrb in se iztegnili prav do klopi. Obema sijejo v glavo. Delavec leži vznak. Njegov obraz je ploščat in poln debelih močnih kosti. Nad širokimi usti in deloma na njih leže košati brki, ki se v mesečini rdeče svetijo. Klobuk mu leze počasi z glave nazaj na klop. Lasje so dolgi, zanemarjeni in tudi rdečkasti. Iz lic, iz brade in vrata štrle debele kocine, katerih konci se svetlikajo kakor neznatne rdečkastorjave in podolgovate kapljice. Čelo je nizko, koža po njem debela in po njej tečejo v mnogih krivenčastih vrstah globoke brazde. Ločijo jih visoki, mesnati kosi, ki se mestoma izožujejo in mestoma spet nenavadno razširijo. Obrvi so goste in sršaste, oči udrte in nos močan, miren in upognjen. Slikar leži na levi strani. Njegov drobn, ostr, špičasti, a prijetni obraz je vsled luninih žarkov, ki leže na desni strani njegovega lica, brade, nosa, čela in vrata, še bolj bled in kakor izklesan iz starinskega rumenega marmorja. Čelo je nežno, belo, dekliško. Tudi lica bi bila taka, da ni po njih kocin tenke brade, ki raste tatinsko po dolnji polovici obraza.

Noč je tiha. Njeno tišino dela morda še tišjo rahlo padanje listja, ki se trga z vej in vejic, zadeva ob veje, ki rasto niže, in pada na

pesek in korenine, ki mole mestoma iz tal. Od časa do časa pritava še vedno iz daljne ravnine ropotanje vlaka, narašča s kraja počasi, potem vedno hitreje, a predno postane glasno, se začne nenadoma izgubljeni in odhiti v noč, ki postane še pokojnejša. —

Slikar se prebudi, ko mu posije solnce v obraz. Kakšno lepo, svetlo jutro! Samo solnce, kakor daleč seže oko!

Pogleda na bližnjo klop in vidi delavca, kako sedi, gleda in pomežikuje v solnce in boža krajevce povešenega klobuka.

— No, kako si nočil, prijatelj?

Delavec se ozre vanj in pokima.

— E, zategne, sklenil sem, da grem domov. Ženo poprosim za zamero in otroke tudi. Rečem jim lepo besedo. Zakaj ne bi rekel dobrim ljudem lepe besede, ko jim pa gre! In potem pojdem iskat službo. Dobim jo, pa veš ti, zakaj?

— Povej mi!

— Zato, mislim, ker imam voljo. Grem pa takoj.

Delavec vstane, gre k slikarju in mu da roko.

— Zdrav, pravi. Ko se bo zmrazilo, pa pridi k meni nočit. Stanujem v Češnjem, dve uri od tukaj.

Okrene se in velik in blaten se po solncu odziblje.

V napadu.

Od solnca zrak žari in migota,
oči zastira mokra mi koprena
in žeja žge me, kakor od plamena
in drob se kuha, sahnje moč srca.

Omamljen ptič, kam hoče, več ne zna,
od plazenja me pečejo kolena,
nabrekle žile in pokrov temena
napenja se in stroj možgan drdra.

Tako gremó med pokanje granat,
med grom šrapnelov, med svinčenke vroče,
ob možu mož in oče, sin in brat.

In v krik in smeh, tam eden joče,
tam drugi ženo, mater videl bi še rad —
a smrt nad nami jadra se krohoče.

Fnt. Batagelj.

Pesem.

Āh, sladki pomladni večeri
in tiha skrivnostna polnoč,
ko v mladem plamenu nekteri,
drugi ljubi obupajoč.

In zvezde nebeške sijajne
in meseca žalostni svit,
sladkosti srca brezdanje
in muke grenak pikolit.

Vse to je prešlo . . . a tam zunaj
narablo, nalahno rosí
po tibi, otožni poljani —
jesen mi še v srcu leži.

Fnt. Batagelj.

Listek.

Iz dijaških let Levstikovih. Dosedanji življenjepisci Levstikovi: Levec, Stritar in Grafenauer, so nam o Levstiku dijaku izporočili dokaj spominov, ugotovili celo vrsto pozitivnih podatkov, ter zadelali marsikatero vrzel v mladostni dobi njegovi. Iz njihovega dela je posebej o pesniku Levstiku, o njegovih prvih objavah, prvih literarnih pričetkih posneti naslednji kronološki pregled od četrte šole navzgor:

1848/49 (ko je bil Levstik v četrti šoli): prvi javni nastop njegov, v petek 25. maja, v „Sloveniji“ II.:

— 25./V. 1849 (št. 42): Želje. — k. [„Sušca meseca 1849.“¹⁾

1849/50 (v peti šoli):

— 1.) da so v ljublj. Alojzijevišču igrali:

a) Prizor: Vodja in sluga. (Stritar, Lj. Zv. 1889/17; Zbr. sp. VII./147).

b) „Razbojniki“, žaloigra. (Stritar, Lj. Zv. 1889/17; Zbr. sp. VII./148).

— 2.) v „Sloveniji“ III., 1850., objave:

1./III. (št. 18): Vile. —vel.

4./III. (št. 19): Opomin k veselju. Gornicki.

8./III. (št. 20): Pervi pomladni bučelici. Gornicki.²⁾

12./III. (št. 21): Brezskerbni poet. Gornicki.³⁾

— 3.) „Ljubljanski Časnik“ I., 1850 (ko je 29./III. „Slovenija“ bila prenehala):

21./V. (št. 15): Kamniti svatje. Gornicki.

1850/51 (šestošolec, konec pete radi nekih epigramov po sili izstopiši iz lj. Alojzijevišča⁴⁾): je doživel 31./XII.

1850 v „Ljubljanskem Časniku I.“ [na str. 316] Trdinovo kritiko Gornickega: „Pretres slovenskih pesnikov“.

3./VI. 1851: Ura. — (Ljublj. Časnik II., št. 44).

1851/52 (v sedmi šoli):

1) Izšle:

1./XI. 1851: Rožica. (Slovenska Bčela: Iz ljublj. dijaškega lista „Slavija“). Zbr. sp. I./233.

7./VII. 1852: Na grobu Prešerna. (Novice X., list 54: ob odkritju Prešernovega nagrobnika, 2./VII. 1852).

2) Nastale:

1852: V Blédi. Spomladi 1852.⁵⁾

¹⁾ Fr. Levec, Levstikovi Zbr. sp. I./32: Opomba pod pesmijo, češ: da je o tem času nastala.

²⁾ Levstikovi Zbr. sp. I./21: Opomba pod pesmijo, ki znači datum postanka [Séčna meseca 1850.]

³⁾ Levstikovi Zbr. sp. I./15: Opomba pod pesnijo o postanku njenem [Séčna meseca 1850.]

⁴⁾ Grafenauer, Zgod. slov. slovstva II./278; Dom in Svet 1888, str. 72.

⁵⁾ Levstikovi Zbr. sp. I./154: prvič objavljena, ima to opombo takoj pod naslovom. Prim. pa tu o binškoštnem dijaškem izletu: Novice 1852, list 47, str. 188 (12. junia): Od Bleškiga jezera. Že več let zaporedama nas obis-

1852: Ob smrti slovenskih časnikov.

1852: Roman.

1852/53 (v osmi šoli): prinesla je Janežičeva „Slov. Bčela“:

16./IX. 1852: Pušice.

1. Predgovor.

2. Posné mavcem.

Našemu Ikaru.

4. Slovenskomu Jobu.

5. Nemškovávkim pesnikom.

6. Slovničar rodivničarjem.

7. Odgovor pušičarja na o.

23./IX. 1852: Popotnik.

Druzega ni izšlo. Opozoriti je, da posebej ne vse leto 1853 nič novega. Iz dijaških let pa so še:

* Spomladi. (Zbr. sp. I./23; in Tolmač I./296.)

* Cvetice. (Zbr. sp. I./28; in Tolmač, I. c.)

* Duša draga, tu ostani! (Zbr. sp. I./30; T., I. c.)

Toliko vemo torej do danes o pesniškem delu dijaka gimnazijca Levstika.¹⁾ Pred nedavnim, še prav ta mesec, pa sem nenadoma dobil iz zasebnega vira dva posamna lista male osmerke, oba popisana na obeh straneh: — obadva iz gimnazijske dobe Levstikove, ker dve slovenski nalogi Levstikovi za profesorja Metelka. Da se mi ta dva prispevka ne izgubita, naj ju denem tu v knjigo!

Pervi časi. Fr. Levstik [m/p]

Ko se pomlad pričenjala življenja,
In tajala megla je pred očmi,
Neznaniga sercé mi hrepenenja
Se v nemalo vse dni je in noči;
Ko vidil travo polno sim rosiče,
Ko strune čul sim loga in gorice,
Sladák nemír mi serce je objél,
Cvetlice pri studencih pomladanje
Sim v vence pletel in jih metal vanje.

Do zvezd vzdigaval hrepenéč sim róko,
Priklicati jih želet sim z nebá,
Za dné sim zgubljal v gaje se globoko,
Pohajal čez ravnine sim poljá,

kujejo binškoštne praznike veseli domorodci in nas s prijetnim petjem radujejo; tako so tudi letos prišli iz Ljubljane mladi gospodje iz višjiga gimnazia, ki niso le veslaje po jezeru mile domače pesmi popevali, temuč tudi v cerkvi pri službi božji kaj lepo péli; posebno ginljivo so doneli četeroglasi častitiga g. G. Rihar-ja, kteriga napévi so tako lepo z besedami pesmi vjemajo, da jih prehvaliti ne moremo. — (Med temi izletniki je bil torej tudi Levstik.)

¹⁾ Kot vir primerjaj tu: Grafenauer Iv., Zgodovina slov. slovstva. II., str. 275-280. (V Ljubljani 1911.)

Neznauiga bogastva sim iskaje
Imèl v tovarše le samotne kraje.
Kadar sim truden vernil se domú
K očetovi samotni, majhni koči
Pozdravilo me spanje ní po noči
Mi v persi vroče lilo ni mirú.

Spet mlada létina je svet objéla,
Tisúč peres je gnalo iz zemljé,
Ves dan je neba luč prijetna¹⁾ grela,
Vesolja terkalo mi je sercé,
Al' to veselje mi oblák odžéne
Ki trate kmalo je pojil zeléne:
In rožica, ki je cvetéla prej
Je hladni rosi nedrije zakrúla,
Bučelica se je domú verníla
Obmolknilo so prebivavci vej.

Pa solnce okno spet v oblák predére,
Postavi mavro nad me písano,
Vso svojo moč, slovó jemaje, zbere,
Po tem po času pada za goró.
Sim sédel v roso pod drevó cveteče,
Snežnikov gledal verhe sim goreče,
In gledal mavro vnet sim radostí,
Pa mavro pije v sé nebá višáva,
In solnce za naj višje hribe splava,
Ter vgasne, — meni vgasne luč oči.

Odenejo me lahkíh sanj peruti,
Vtolaženo sercé uživa mír,
Neskončniga pohota več ne čuti,
Je vgasnil ogenj, tího je prepír.
In glej! prikaže se podoba zala,
Nje glava v milih zvezdah je sijála,
Kot zgodnja luč so bili njé lasjé;
Razgerne mirno gube oblačíla,
Iz njih nje roka strune je izvíla,
Nje sladka usta mi spregovoré:

(Do tú sim bil uni dan spisal, dansi bom pa napréj, ali
to mi štejte za tretjo nalogo!)

„Spoznala sim goreče želje tvoje,
In tvojih pers sim vidila plamén,
Kar iskal sí, prejmi iz roke moje!
Ko serce tajal bo ti žar ognjón,
Te strune vbiraj, vlivaj glase vanje,
Veselje in britkost in svoje sanje
Brez skerbi zaupúj jim vsaki čas,
Oné ti bodo solz oči sušíle,
S tabó kozarce bodejo prazníle,
Ljubézni tvoji posojále glas!“ ||

To reče, pa se mi glavé dotákne,
Neznana moč mi gré v sercé in krí,
Moj duh v nebá prikazni se zamákne,
In pesem rajskih se uhó poji.
Ko sanje v sanjah so slovó jemále,
Iskal sim je zastónj devíce zale,
Plaména le podobo sim svitló

¹⁾ V rokopisu stoji oblika: prijetna, kar pa je najbrže
pisna napaka nam.: prijetno ...

Še vidil plávati v višave jásne,
Ki majhna bolj in bolj nazadnje vgasne;
Jaz se zbudim — i¹⁾ zvezd gori nebó.

In lej²⁾ nje strune vidil sim pred sábo,
Skušaje precej sim jih poprijél;
Pa preokoren bil za njih sim rábo,
V življenje petja nisim jih unél;
Sercá pa mi začetek ne ukráde,
Le s trudam večim vadim perste mláde
Od mraka v mrak za strunami sedím.
Za petje tíčev nimam več ušesa,
Za travnik pomladanji ne očésa,
Le v citre diham, de jih obudim.

Nikjer je v gorenjem pregledu ni te pesmi, kar po-
meni, da je Levstik na gimnaziji ni dal tisek, a tudi, da do-
slej nismo imeli podatka o dejstvu, da je iz Levstikovih
gimnazijskih let. A kam nam jo je uvrstiti?

(Dalje prih.)

Spomini na Jos. Murna. Spoznala sva se na abi-
turijentskem shodu leta 1898., ko smo prihiteli v belo Ljub-
ljano od bistré Soče, temne Mure in šumeče Drave, ali ka-
kor se to že pravi. Bili smo pravzaprav dečki ono létino,
— izdali smo slavno knjigo „Na razstanku“, iz katere nam
je Aškerc prerokoval, da bo marsikateri izmed nas nekđaj
še „imenitna literarna firma“, nekateri pa da ne. — Kar se
mene tíče, naj omenim, da me je, pa brez moje vednosti,
Andrej Gabršček, na katerega so se bili Ljubljánčani obrnili
za založništvo, že v zadnjem hipu, — mogoče celo iz lo-
kalnega patrijotizma — nekako vsítil. Zakaj Ljubljánčani:
Aleksandrov, Ivan Prijatelj, Dinko Puc in kateri so še tam
notri, so bili mislili pravzaprav sami nastopiti. In le tako je
mogoče razumeti, da „Novomeščan“ Kette ni zastopan.

Vodstvo celega sestanka je imel Ivan Prijatelj, na
čelu knjige pa so stale Murnove pesmi. Za drugo ubogo
Murn tudi res ni bil.

Sicer pa, — ko že pišem spomine, — z onega se-
stanka se ga skoro nič več ne spominjam. Vem samo še,
da je bilo prišlo med otročaji, ki so imeli črne salonske
suknje — „frakarji“, — in onimi, ki jih nismo imeli, do
ostrega spora in da smo hoteli mi zadnji hip tik pred za-
četkom plesa „demonstrativno oditi“. Seveda je bil Murn
na naši strani. No, blagohotna pokroviteljica, gospa Franja
dr. Tavčarjeva, je prihitela do stopnic za nami in nas je
peljala nazaj. Murn si je lastil pri tem velike zasluge. Češ:
če bi mene ne bilo, bi vi ne bili plesali ...

Malo za tem sem odšel na grad Wohlhof pri Veli-
kovcu za družabnika oslepelemu bivšemu ministru, baronu
Pinnu, kateri je pomagal po vrsti petim našim fantom v svet.
Opisujoč prijatelju Murnu razne ugodnosti svojega novega
življenja, sem mu nekoč tudi omenil, da mi tegne ekscelencia
preveč cigar. Z neverjetno naglico sem prejel odgovor, da
pozna on, Murn, nadebudnega mladeniča, kateri bi že vedel,
kaj bi s temi preostanki. Odtlej je potoval marsikak za-
bojček na njegov naslov. Žalibog ga nisem mogel pripra-
viti do tega, da bi se bil blagi ekscelenci direktno zahvalil.

¹⁾ V rokopisu je tu preko *i* s svinčnikom zapisano
in, kar je pač najbrže Metelkova korektura.

²⁾ V izvorniku je tu pred *lej* pripisan s svinčnikom
kot kesnejši dodatek še *g*; ali je to Metelkov popravek v
Levstikovi nalogi?

Pisal mi je sicer, naj mu pošljem koncept takega čudnega pisma, ki bi ga morda ipak prepisal in poslal, — v prihodnjem kuvertu so bile zopet le njegove pesmi in običajno dolgo pismo s tisto res posebno pisavo. Nekoč mi je izročil odvetnik g. D. Kulterer cel desetak zanj, — pošta mi ga ni vrnila.

Za prihodnje počitnice sva določila sestanek na Bledu. Pričakoval me je v Lescah. In na tisti poti proti Bledu, kakih dvesto metrov od postaje, po sredi prašne ceste hodi še danes živ pred menoj. Zelo ponošeno in zelo dolgo salonsko suknjo ima, — danes leto je ni imel, je torej iz druge roke. Zelo je tenak in visok, posebno tudi še v vratu. Rjavkasta brada je skoro gizdalinsko negovana. Oči so mu živahne, a tudi nestalne, čisto nič še vležane. Govori naglo in na vse strani.

Ne vem več, kaj je naju napotilo, da sva se še kasno pod noč napravila v Gorje, iskat večerje in prenočišča. Menda pač bolj strah pred hotelskimi računi, nego njih kuhinjo in posteljami. Bila je že tema, ko sva se bližala vasi. Vsekako obrazov štirih fantov, ki so pripeli mimo naju, nisva več razločila. Prav dobro pa besedilo silno nedostojne pesmi ravno o takih „štirih fantih“, ki da so napravili tako in tako operacijo na osebi, ki bi jo bili morali pravzaprav jako spoštovati. Zdelo se je, da Murnova dolga črna suknja celo izzivalno vpliva nanje, ali pa da jo hočejo oni izzivati. Jaz sem se v resnici pohujševal, da je pri našem dobrem ljudstvu, in celo še pri kranjskem, kaj takega le mogoče; Murn pa, — o, nikdar bi ne bil pričakoval: ves je bil iz sebe! „Divno, prekrasno, pristno narodno! Bravo, bravo, fantje!“ No, fantje so si menda mislili, da so naleteli na duhovnega gospoda, ki jim je kos, in so osramočeni utihnili. Njih početje se je zdaj in vsled tega tudi njemu zazdelo samo še pobalinsko; le pristnemu narodnemu humorju pesmice same se ni mogel načuditi.

V vasi sva jo zavila v menda edino gostilno. Kaj sva bila ukazala, ne vem več; pač pa da so nama prinesli namesto tega mesa, pečenke, cvrtja, slaščic, cele sklede in krožnike nebeških dobrot. In ljubezniva gospodinja je nama strmečima pojasnila, da je „ohcet“ v hiši, in da je za druga sam gospod učitelj, in da je ukazal, naj nama študentoma postrežejo, potem pa tja k njim pokažejo, kjer se bo pilo in pelo in dobro živelo.

„Saj sem vedel, da še kaj doživiva!“ je vzkliknil Murn, čeprav ni bil nič vedel. Bogami, niso bili nama prinesli preveč, vsaj za njegov velikanski tek ne, — niti drobčina ni ostala! „Poglej, kako je prav, da hodi človek vedno svatovski oblečen okrog!“ se je pobahal potem, je pogladil to svojo svatovsko obleko, in preselila sva se tja na ono stran obširne hiše.

V neki veliki lopi menda so se izvršili nadaljni dogodki. Vsaj zdi se mi, da je bil prostor silno velik, da so stale mize ob stenah in da se je plesalo po sredi. On ni plesal. Ali ni hotel ali ni znal, se ne spominjam. Modroval je z učiteljem in drugimi pametnimi ljudmi. Mene pa je mikal ples. Parce mihi domine, — iz krajev „borjarjev“ sem! In je moralo že biti tako, da sem se vse preveč držal le ene in iste plesalke ali kali, — naenkrat mi je priletela sredi poda taka zaušnica, da sem zletel prav do častne mize.

Za hip je vse obstalo. Potem je zgrabilo bogve koliko rok „dotičnega“ fanta in ga suvalo proti vratom. Vmes je pa kakor blazen ploskal dični prijatelj Murn: „Bravo,

bravo! To je bilo res krasno! Divno!“ Ne, ni se smejal, — ni bilo torej niti hudobije, niti škodoželjnosti, niti hudomušnosti v njem, nego brezdvomno pristna navdušenost. In ker je videl, da nimam smisla, je pritekel k meni, me je zgrabil z obema rokama za ramena, me je stresal, kakor da me hoče za vsako ceno zbuditi iz moje duševne toposti, in me je vpraševal, mi je očital, me je prosil, rotil, zaklinjal: „Pa kaj res ne razumeš sam, koliko je v ti klofuti pristno narodnega, prvotnega, neprecenljivega, nepozabnega, čudovitega, nebeškega? Kaj res ne pojmiš, ne slutiš vsaj, ne čutiš?“

„Čutim že, a nekaj drugega!“ sem rekel nevoljen. „Jaz grem!“

Pa seveda nisem šel. Pritirali so dekle prav k meni, češ, da bom zdaj pa že prav nalašč ž njo plesal; zakaj onega da nocoj prav gotovo ne bo nazaj, ko ima morda tudi še za kak dan več dovolj. In ker se je tudi dekletce rado žrtvovalo zadoščanju za kršeno gostoljubje, sem to rodoljubno žrtev končno sprejel.

Še pozno v noč pa se je moj ljubi Murn navduševal, koliko je tu tega pristnega narodnega blaga in pristnih pojavov narodne duše. Da so divjaka pretepli, je smatral že za prve znake bližajoče se narodne dekadence. In nekoliko od tega, nekoliko od drugih stvari mu je bilo proti jutru v postelji zelo hudo...

Ivan Prijatelj meni v uvodu k „Pesmim in romancam“, da je bil Aleksandrov „proti vsakemu človeku nezaupen“. Jaz tega nisem opazil. Ne morem reči, da sva bila prijatelja, — prekasno je začelo najino znanje in prezgodaj končalo; toda tako otroško zaupnih ljudi sem našel le malo. Naj mi Ivan Prijatelj ne zameri poklona: on je bil za ubogega Murna preveč inteligenten; in Murn se ga je samo zato bal, če pravi, da se ga je. Kateri naivni človek bi se ne bal nenaivnega? In Murn je bil tako rad naiven, če se ni bal biti... To se pravi: če je našel primerno družbo.

Takega se spominjam posebno iz zadnjega večera, ko sem bil pri njem v cukrarni. Zamudila sva bila moj prvi vlak v Gorico ob devetih zvečer in sva sklenila, da počakava skupaj prihodnjega, ob dveh ali treh popolnoči. Jaz sem bil njega povabil na čašo vina, od tod zamuda vlaka, — on zdaj mene na svoj dom na čaj. Samo to je prej menil, da bi jaz kupil čaj in rum in sladkor in špirit in citrono — vse drugo da ima sam.

Tam sva potem sedela, kuhala, pila in govorila, še čez polnoči. In ko je zmanjkalo že vsega, samo govorjenja ne, sva rekla, da bi tudi to prenesla v kolodvorsko restavracijo.

Čaj ima morda nekaj redilnih snovi, a od teh se človek še ne nasiti. Vprašal sem in so rekli, da imajo samo še gulaž.

„In šunke ne?“ se je začudil Murn. „Kuhane šunke? Praške?“

O, da, šunko seveda! Oni da so mislili le, kar se tiče gorkega. Potem šunko, je rekel; seveda veliko porcijo, kaj še vprašujete! Jaz sem se skromno zadovoljil s porcijo gulaža. (Moj Bog, takrat je stala še samo 12 krajcarjev!) Zelo se mi je čudil, da rajši jem gulaž nego šunko. „Rajši“ da ga ne jem, ali taka porcija šunke da bo najmanj goldinar. Pa naj bo, saj bomo doktorji! (Takrat smo mislili še vsi, da se od tega živi.) In ta šunka, da je naravnost nebeška,

je trdil. On da bo še eno! Porinil je natakarku prazen krožnik in prazno steklenico. Tudi vino da je izvrstno.

Polastila se me je za hip mračna misel, kako bo s plačilom. Pri sebi sem imel komaj še za silo do Gorice in potem do doma. To se pravi: v domače kraje; zakaj doma nisem več imel. Toda potolažil sem se: kake krajcarje je kje dobil te dni; in zdaj, ko je dobre volje (in lahkomišeln kakor je), mu ni za varčevanje.

Gnjat je bila v drugi izdaji še boljša, in tako se je odločil za tretjo. Pollihrska steklenica je prišla štirikrat na mizo. „Toda vino bom plačal jaz, naj bo, kar hoče!“ sem sklepal v svojem srcu.

Moja ura se je približala, vlak je moral priti vsak hip. „Plačaj!“ je rekel Murn. „Jaz grem nekam in pridem potem na peron.“

To je rekel preprosto, pristrčno, brez vsake ironije. Samo še „narodna duša“ bi mogla reči tako.

Račun pa je bil za naše razmere grozen, uničevalen!

Ko sem prišel na peron, me je Murn že čakal. On je bil prej opravił.

Kljub vsemu pa sva si pristrčno stisnila roko za slovo. Iz kupeja sva se pozdravila še enkrat, potem je naglo odšel, visok, tenak, zelo elastičen.

Ne videla ne pisala si nisva več. Kar se zadnjega tiče, najbrže celo po moji krivdi. Pa kdo bi bil tudi mislil, da pride tako! Kar verjeti nisem mogel, ko sem čital! Druga moja misel pa, nič manj iskrena, je bila na to najino zadnjo večerjo.

Drugo, ali pravzaprav tretje leto za tem sem preživel z Župančičem v Gradcu. Izdali smo spet drugi ljudje drugi almanah „Na novih potih“. V njem so Župančičevi „Grobovi tulijo“. Tisto leto sem še bolj spoznal, kaj je bil Murn-Aleksandrov, nego sem razumel prej.

Omenjam še, da mi ni Murn nikdar govoril ne o Almi, ne o ljubezni sploh. Toda tega ne smatram za pomanjkanje intimnosti... Da, skoro bi rekel: ravno za nasprotno...
Dr. I. Š.

Vas „Mildheim“ v slovenski književnosti. (Konec.) I.) Iz Beckerjeve Mildheimske pesmarice je prevajal goriški slovenski pesnik Valentin Stanič (1774—1847). V njegovih „Pesmih za kmete ino mlade ljudi“ (1822) so razen dveh pesmi, ki sta izvirni Staničevi, vse pesmi (22) prevodi iz omenjene nemške pesmarice. Vsi ti prevodi so sprejeti tudi v drugo izdanje Staničevih „Pesmi“ (1838), le da so pesmi tu v drugem redu in včasih nekoliko izpremenjene; pridejanih je v tem novem izdanju še 34 drugih prevodov, večinoma (26) tudi iz Mildheimske pesmarice.¹⁾ Istotako ima Stanič v svojem „Perstavku nekterih zerkvenih in drugih Pesem, k' molitvam in premišlovanjam sa fveito-leto 1826“ nekaj (6) prevodov iz Mildheimske Pesmarice, med njimi pesem „Sirota“ („Per svirku zhiłtmu İtala fim — in vmivala ozhi etc.).²⁾

¹⁾ Dve sta prevedeni iz Leonhardovega „Molitvenika“ („Gebetbüchel“), ena še posebe iz Bürgerja („Vboga vdova“), ena iz Denisa (Obžalovanje vbogih), ena Stolbergova („Pejsm njemškiga fantiča“), tri iz Höltyja („Na Lauro“, „Bolni mladenč“, „Prošnja“) in še tri izvirne, ki jih v izdanju iz 1. 1822. ni.

²⁾ V nemški Pesmarici iz 1. 1804. št. 224 (str. 130) se ta pesem glasi v začetku: „Ich stand am hellen Silberbach und wusch die Äuglein klar und sang den lieben Vögeln nach und lockte mir das Haar. Da zog heran ein fremder Troß und zog und zog fürbaß; ein Ritter hielt und sprang vom Roß und fragte dies und das...“

Če se vprašamo, katerih Mildheimskih avtorjev pesmi je Stanič sprejel v svoje prevode, najdemo sledeče „pesnike“: Burman (2), Rudolphi (3), Fr. Ludwig (1), Schwarzbach (1), Weiße (5), Cnyzin (3), Patzke (2), Blumauer (1), Pape (1), Emilija Spangenberg (1), Segelbach (1), Schall (1), Hölty (1), Hoffmann (1), Overbeck (1), Troschel (2), Stamford (1), Mathisson (1), Becker (3), Richter (1), Mahlmann (1). Med Staničevimi prevodi je torej relativno največ pesmi Weißevih.³⁾ Skoro o nobenem teh „pesnikov“ ne nahajam nikjer nikakih podatkov.⁴⁾

Kar se tiče Staničevih prevodov, ki niso vzeti iz Mildheimske pesmarice, je Stanič prevedel po eno pesem iz Bürgerja („Die arme Witwe“), iz Denisa („Das Mitleid mit den Armen“), iz Stolberga („Das Lied eines deutschen Knaben“), iz Schlegla („Die Mutter Gottes in Ehren“), iz Klaudiusa („Der Mensch auf dem Throne und unter dem Strohdach“), iz Salisa („Der Ruf zur Freude“), iz Klopstoka („Das Trauerlied am Grabe Christi“), iz Pfeffela („Kiefven, der Vatermörder“) in iz Höltyja (pesmi: „Laura“, „Der kranke Jüngling“, „Die Witwe“, „Das Lied eines Mädchens am Grabe ihrer Kameradin“). Čopu je Stanič pisal 1. 1831 („Zbornik Matice Slov.“ I., p. 151): „Ich habe auch eine viel größere Quantität übersetzter — auch sehr großer Gesänge aus dem Bürger, Gellert u. A. im Manuscripte. Aber derley Druckerey, da hier fast gar kein Abgang ist, wird wohl nie geschehen.“⁵⁾

2. V svojih „Pesmih“ iz 1. 1822. pravi Stanič, da so „pesmi veči del iz nemškiga na slovenski jezik prestavljene“, a nemškega vira samega nikjer ne navaja. Istotako ne navaja vira v pesmih, ki jih je priobčil 1. 1826 („Molitive“ s „Perstavkom“). Drugače pa je v Staničevih izdanjih iz 1. 1838. („Drugi perstavik starih ino novih zerkvenih ino drugih pesem“ etc. — II. Pesme sa kmete ino mlade ljudi). V „Pesmih tega leta je pri vsaki pesmi izrecno naveden nje vir, torej večinoma Mildheimska Pesmarica in število, ki ga ima pesem v tej-le nemški pesmarici, ter ime nemškega avtorja. Tako je takrat že mogel postopati, ker so mu novejša nemška izdanja nudila imena nemških avtorjev. Sicer za namen njegove slovenske pesmarice podrobno navajanje nemških pesniških imen ni bilo baš potrebno, a morda se je tu dal voditi literarno-zgodovinskimi ozirom in potrebami, kakor jih je imel Čop, ko je za Šafařika pisal slovensko literarno zgodovino ter se tudi pri Staniču informiral o goriško-slovenskih literarnih razmerah.⁶⁾

3. Katero izdanje Mildheimske Pesmarice je Stanič rabil, tega sam nikjer ne pravi. V „Pesmih“ iz 1. 1838. navaja le v obče „Mildh. L. B.“ in na koncu dodaja, da je v „Perstavku“ iz 1. 1826. pesem „Sirota“ iz „Mildh. L. N. 224 (alte Aufl.) in „Dubra gospodinja“ od istotam: No. 51, „Na sonze“ No. 1, „Na luno“ No. 8. Ta izraz „alte Auflage“ se pri pesmi „Sirota“ more nanašati samo na izdanje pred 1822 (in torej pač tudi pred 1815), torej na izdanje, kakor so na pr. izdanja 1801, 1804, zakaj pesmi „Sirota“ v nemškem izdanju iz 1. 1815 (1822) ni. Iz tega sledi, da je Stanič

¹⁾ Weiße Christ. Felix, mladinski pisatelj in pesnik, r. 1726, † 1803, vrstnik Lessingov; „Lieder für Kinder“ 1765.

²⁾ Overbeck Christ. R., r. 1755 v Lübecku.

³⁾ Paulus poroča (1873), da so bili takrat v farnem arhivu Sv. Petra pri Gorici trije rokopisni zvezki prevodov iz Mildheimske Pesmarice. Hotel sem pogledati v ta župni arhiv, a vojni dogodki so mojo namero preprečili.

⁴⁾ Prim. Staničev odgovor Čopu z dne 29. marca 1831 v „Zborniku Matice Slovenske“ I. 151.

sigurno rabil starejše izdanje, kjer je le 518 pesmi. Na drugi strani pa citira v „Pesmih“ iz l. 1838. Mildheimske pesmi na pr. No. 793 in 800; iz tega se zopet vidi, da je vsaj v poznejši dobi rabil novejše izdanje, ki obsega 800 pesmi; tudi se one številke ujema s številkami dotičnih pesmi v nemškem izdanju iz l. 1822.

4. Še eno vprašanje mi je rešiti, vprašanje melodij Mildheimske Pesmarice. V posebnih knjigah so izšle namreč tudi melodije k Mildheimski nemški Pesmarici. Prvič l. 1799: „Melodien zum Mildheimischen Liederbuch für das Pianoforte“. Izšle so pa tudi „Melodien zum Mildheimischen Liederbuch für 2 Violinen und Baß gesetzt“ (1799).

Za razširjeno izdanje Pesmarice so bile izdane „Melodien zu dem Mildheimischen Liederbuche für das Klavier und Pianoforte. Neue vollständige Ausgabe. Preis 2 Thlr. 12 Gld. „Gotha in der Beckerschen Buchhandlung“, ki jih ima en eksemplar dunajska vseučiliška knjižnica (za imetnike starejšega izdanja Pesmarice so dopolnki izšli kot „Anhang“). Ta knjiga melodij podaja napeve za vseh 800 pesmi novejšega izdanja Pesmarice (nekatero melodije veljajo za več pesmi).

Z melodijami vred je pesmi širil tudi Stanič. „Marsiktere izmed Staničevih pesmic, z napevi preskrbljene, med šolsko mladino še žive“, je pisal njegov životopisec Švab l. 1847.¹⁾ V Banjicah so bile njegove pesmi v velikem številu znane še v sedemdesetih letih²⁾, gotovo z napevi in v napevih. Babica moje žene v Morskem pri Kanalu je vnukinjam pela Staničeve pesmi še tja do osemdesetih let, sigurno in često pesem „Sirota“, njen oče pa „Božično pesem“, („Poslušaj, ljubi sosed moj itd.“ v „Drugem Perstavku etc.“ iz l. 1838 str. 20 sl.).

Vpraša se sedaj: Ali si je Stanič izposojal tudi melodije? Njegov biograf Paulus (Levec) piše o tem tako-le: „(Stanič) večkrat svojim pesnim napeve zлага ter med ljudstvo širi in ... uže znanim napevom svoje umetne pesmi podtika“. Njegova izvirna pesem „Vesela pasterica“ je nastala baje tako-le: Stanič gre enkrat na izprehod proti Lokovcu in zasliši pastirico peti pesem, ki mu je jako dopadala; ker mu pa besede niso bile po volji, zloži sam druge ter je podloži pastiricnemu napevu ...“ Pri vsem tem bi bilo mogoče še vedno misliti, da si je katero melodijo tudi izposodil. Dognati bi se to vprašanje dalo, ko bi mogli Staničeve napeve primerjati z napevi v nemških „Melodien etc.“. Izmed Staničevih napevov (k prevodom iz Mildheima) mi je znan napev pesmi „Sirota“. Toda žal prav te pesmi ni v poznejšem razširjenem izdanju nemške Pesmarice in zato tudi ne v „Melodien“. Zato pa ne morem reči, ali je Staničeva melodija one pesmi izvirna ali ne.

Na mesto te pesmi se v „Melodijah“ nahaja pesem, po motivu ji slična, ki jo ima „Pesmarica“ kot št. 264, a nje melodija je drugačna nego je navedena melodija Staničevega prevoda.

Morda se poje kje na Primorskem Staničev prevod iz Mildheimske „Pesmarice“ „Kmetovski stan“³⁾ („Stan kmeta vreden je časti, za nas kmet trudi se. Kdor kmeta stan zasramoti, sam malovreden je“. — V Mildheimischem Liederbuch iz l. 1804 na str. 226: „Ein Bauer ist ein Ehren-

¹⁾ „Novice“, p. 207.

²⁾ Paulus, „Val. Stanič“ (Gorica, 1873, p. 8).

³⁾ To pesem je poslal Stanič sam Bleiweisu za „Novice“, ko so začele izhajati („Novice“ 1843, št. 3)

mann, er bauet uns das Feld. Wer eines Bauern spotten kann, ist mir ein schlechter Held“).

Staničovo „pesniško“ delovanje na Primorskem bi najlaže primerjali s pesnikovanjem za eno generacijo starejšega Štajerca Leopolda Volkmerja, le da je ta-le izvrnejši in samostalnejši in ima več pesniškega daru. Suhoparni utilitarizem prosvetljenca 18. stoletja je pri Staniču močnejši.

Od poznejšega Slomška se razločujeta po obči kulturni smeri, ki pri Slomšku ni več racionalistična.

Dr. Fr. Ilešič.

Stritarjeva osemdesetletnica. Sestega marca t. l. je obhajal Josip Stritar osemdesetletnico svojega rojstva. Mesečnik „Slovan“ mu izraža na tem mestu svoje iskrene častitke in ponavlja v njegov spomin tiste njegove verze, s katerimi je stopil kot tridesetleten mož na čelo mladega slovenskega slovstva.

„Prešernov duh naj krepko nas prešine,
nas vse, in rod slovenski ne pogine!“

Umrl je v Ljubljani dne 15. marca gospod dr. Anton Stare, c. in kr. generalštabni zdravnik v pokoju. Rajniki je bil blag Slovenec in je spadal med tiste redke naročnike „Slovana“, ki so mu ostali od početka zvesti. Bodi mu lahka zemlja!

Čopova biblioteka.

(Dalje.)

269. Animadversiones in Plutarchi opera ed. Godofr. Faeßle | Leipzig 1825 [1] 8vo |
270. Exempla eloquentiae graecae | Wien 1806 [1] 8vo |
271. Institutionum grammaticarum linguae graecae pars II | Wien 1789 et 1801 [2 Exemplare] 8vo |
272. Lectiones graecae in usum auditorum Philosophiae | Wien 1821 [1] 8vo |
273. Aeschili quae supersunt ed. D^{ro} Rud. Henr. Klauen vol I lect 1 | Gotha u Erfurt 1833 [1] 8vo |
274. Neugriech. Sprachlehre v. Joh. Rud.¹⁾ Erdmann Schmidt | Leipzig 1808 [1] 8vo |
275. Hilfsbuch zur Erlernung der neugr. Sprache v. M. J. A. E. Schmidt | Leipzig 1824 [1] 8vo |
276. Neugriech. Sprachlehre v. Michael G. Bojad(c)hi | Wien 1823 [1] 8vo |
277. Γραμματικὴ Ἀπολογητικὴ | Wien 1806 [1] 8vo |
278. Catalogue des ouvrages grecs et latins | Wien 1829 [1] 8vo |
279. Bibliotheca auctorum Claasicorum graecorum et latinorum | Berlin 1820 [1] 8vo |
280. Aristotelis Stagyrtae de arte Rhetorica libri III cum commentariis M. Ant. Majoragii | Wenedig 1591 [1] 4to |
281. Elettra di Sophocle vulgarizzata ed efposta | Roma 1754 [1] 4to |
282. Hymnen des Orpheus v. David Carl Phil. Dietl(c)h | Erlangen 1822 [1] 4to |

II

Römische Werke

283. Collectio pisauriensis omnium poematum, carminum fragmentorum latinorum | Pisauri 1776 [6 in 5 zuf. geb.] 4to |
284. M. T. Ciceronis orationes pro S. Roscio Amerino in Catilinam v. Ant. Moebius | Hanover 1816, 22 [2] 8vo |

¹⁾ Pravilno: Ad.(am)

285. Commentarius in orationem M. T. Cic. pro Marcello v. Benjamin Weiske | Leipzig 1820 [1] 8vo |
286. Analysis Rhetorica orationum M. T. Ciceronis | Wien 1824 [1] 8vo |
287. Ciceronis oratio pro M. Marcello ed. Ferd. Aug. Wolf | Berlin 1802 [1] 8vo |
288. Ciceros auserlesene Rede(n) v. Friedr. Carl Wolf | Altona 1805 [1] 8vo |
289. Ciceronis selectae orationes cum notis Hotomanni, Mureti, Manutii, Graevii etc. ed. Carl Fried. Otto | Magdeburg 1821 et 22 [3] 8vo |
290. Ciceronis oratio pro L. Archia poeta D. Conrad Levezow | Berlin 1823 [1] 8vo |
291. Ciceros Rede für den Dichter L. Archia v. D. C. H. G. Wils | Leipzig 1814 [1] 8° |
292. Cic. oratio pro Archia poeta Heinr. Christ. Fried. Hülsemann | Lemgoviae 1800 [1] 8vo |
293. Cic. Reden übersezt v. E. C. T. Kraus | Stuttgart 1827 [1] 8vo |
294. 2 Reden Cic. des Marcellus u. Ligarius | Lübeck — [1] 4to |
295. Les Catilinaires e le dialogue de Ciceron par J. L. Burnouf | Paris 1826 [1] 8° |
296. Ciceros 1 Rede gegen Catilina | Leipzig 1796 [1] 8° |
297. Ciceros 4 Staatsreden gg. Catilina v. Dr. Fr. Reuschler | Leipzig 1821 [1] 8° |
298. Ciceronis 7 orationes ed. Aug. Mathiae | Leipzig 1818 [1] 8° |
299. Ciceronis libri III de off(ici)is v. Conr. Hensinger | Braunschweig. 1820 [1] 8° |
300. Ciceros 3 Bücher von den Pflichten M. Carl Lud. Christ. Hauf | München 1823 [1] 8vo |
301. Ciceronis libri III de officiis v. Joh. Fried. Degen | Berlin 1825 [1] 8° |
302. Cicero von den Pflichten v. Joh. Jac. Höttinger | Zürich 1800 [1] 8° |
303. Cic. de off(ici)is libri III v. Aug. Gotth. Gernhard | Leipzig 1811 [1] 8° |
304. Cicero de officiis libri III | Venedig 1802 [1] 8° |
305. Ciceronis epistolae selectae ed. Aug. Mathiae | Leipzig 1825 [1] 8° |
306. Ciceronis epistolae libri XVI ad familiares | Amsterdam 1689 [1] 8° |
307. Pauli Manutii comment. in Cic. epistolas ad diversos v. Hieron. Ragazoni u. Christ. Gottl. Richter | Leipzig 1779 et 1780 [2] 8° |
308. Ciceronis epist. ad Atticum ad Quintum frat. et ad familiares v. Christ. Godofr. Schütz | Halle 1809-12 [6] 8vo |
309. Ciceronis sämtliche Briefe überf. v. Wieland u. Gräter | Wien Triest 1824-26 [12] 8vo |
310. Cicero de republica ed. Angelo Majo | Roma 1822 [1] 8° |
311. Des Cicero, Cato des Ältern, Laelius und die Paradoxien v. Friedr. Carl Wolf | Altona 1805 [1] 8° |
312. M. T. Ciceronis philosophica ed. Ignaz Seibt | Pragae 1825 [1] 8° |
313. Ciceronis Cato major ed paradoxa v. Aug. Godofr. Gernhard | Leipzig 1819 [1] 8vo |
314. Cicero von der Natur der Götter v. Joh. Friedr. v. Maßer | Frankfurt a. M. 1806 [1] 8vo |
315. Ciceros Bücher v. der Natur der Götter v. M. C. W. Kindermann | Leipzig 1790-92 [2 in 1 zus. geb.] 8vo |
316. Cicero de natura Deorum v. L. F. Heindorf | Leipzig 1815 [1] 8vo |
317. libri III Cic. de natura Deorum mit Noten von Davis, Moser, Wittenbach und Kreuzer | Leipzig 1818 [1] 8vo |
318. Cicero de legibus cum not. de Moser, Davis, Kreuzer | Frankfurt a. M. 1824 [1] 8vo |
319. Ciceronis Philosophica v. Joh. Aug Goerenz /academia/ de finibus bonorum & malorum | Leipzig 1809-13 [4] 8vo |
320. Cicero's akademische Untersuchungen v. P. F. Booff | Mannheim Heidelberg 1816 [1] 8vo |
321. Ciceron. Tusculan. Quaestionum ad M. Brutum libri V v. Fr. Xav. Weinzierl | Wien, Triest 1825 [1] 8vo |
322. 5 Bücher tuskul. Untersuchungen des Cicero v. H. D. A. Sonne | Altona 1824 [1] 8vo |
323. Ciceronis tusculanarum disputationum libri V v. Rud. Gotth. Rath | Halis Saxonum 1805 [1] 8vo |
324. Ciceronis Laelius de amicitia dialogus v. Aug. Gotth. Gernhard | Leipzig 1825 [1] 8vo |
325. Ciceronis libri de divinatione et de fato v. Joh. Davis u. Rud. Gotth. Rath | Halis Saxon. 1807 [1] 8° |
326. Cicero von der Weisheit u. vom Schicksale v. Joh. Friedr. v. Maßer | Frankfurt a. M. 1807 [1] 8° |
327. Cic. Abhandlung über die Zulänglichkeit der Tugend zur Glückseligkeit v. Christ. Fr. Böhme | Altenburg 1779 [1] 8° |
328. Cic. übers höchste Gute und höchste Übel v. Carl Vict Hauff | Tübingen 1822 [1] 8° |
329. Ciceronis in philosophiam ejusque partes merita v. Raphael Kuehner | Hamburg 1825 [1] 8° |
330. Ciceronis Laelius v. H. Ludw. Jul. Bitterbeck | Hannover 1826 [1] 8° |
331. Epitres choisies de Ciceron | Paris 1821 [1] 12mo |
332. Ciceronis epistolae. Titelblatt fehlt | — — [1] 8vo |
333. Ciceronis orationum selectarum liber I | Balsano 1807 [1] 8° |
334. Ciceronis orationes in Luc. Catilinam v. Beneke | Leipzig 1828 [1] 8° |
335. Auserlesene Gedanken des Cicero in lat. ital. franzöf. u. deutscher Sprache | Wien 1816 [1] 8° |
336. Cic. eklogae gesammelt v. Abt d'Olivet u. erl. v. Joh. Jac. Höttinger | Zürich 1820 [1] 8vo |
337. Cic. scripta rhetor. minora v. Joh. Christ. Fried. Wetzl. | Leipzig 1823 [2] 8vo |
338. Ciceros Catilin. Reden v. Joh. David Püchling | Stendel 1806 [1] 8° |
339. Horatii opera illust. Mithherlich | Rentlingen 1815, 16 [2] 8vo |
340. Horatii opera illustr. Frid. Wilh. Dörning | Leipzig 1824 [2] 8° |
341. Horaz Satiren v. L. F. Heindorf. | Rentlingen 1818 [1] 8vo |
342. Horatii opera illust. not. Car. Fea. ed. Frid. Henr. Bothe | Heidelberg u. Speyer 1821 [2] 8vo |
343. Horatii opera | Paris 1800 [1] 12mo |
344. Horatii opera illust. John. Christ. Jahn | Leipzig 1824 [1] 8vo |
345. Horaz sämtliche Werke v. F. A. Scheller | Halberstadt 1830 [1] 8° |
346. Oeuvres D'Horace en latine et en francois par monsieur Dacier | Paris 1709 [10] 8vo |

(Dalje prih.)

Ivan Jax in sin

Ljubljana, Dunajska c. 17

Koleša

iz prvih tovarn
Avstrije:

Dürkopp, Styria, Waffenrad

Šivalni stroji !!!!

- in stroji -
za
pletenje
(Strickmaschine)

izborna konstrukcija in elegantna izvršitev iz tovarne v Linču. Ustanovljena leta 1867.

Vezenje poučujemo brezplač.

! Adlerjevi pisalni stroji. !

Ceniki zastoj in franko.

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v zalogi, se izdelujejo po meri točno in ceno na Dunaju.

L. M. ECKER - LJUBLJANA

KOLIZEJSKA ULICA 3. — USTANOVLJENO 1861.

Vodne inštalacijske naprave vsake vrste, napeljava v hiše, zveza z obstoječimi vodovodi, premembe in vsakeršne poprave. — Zgradba stranišč in kopalnih naprav. — Strelododne naprave po izkušeni sestavi.

Vsakovrstna stavbinska kleparska dela iz poljubnega gradiva. — Zaloga strešnega laka, cementa in strešnega lepa v najboljši kakovosti. — Najcenejša izvršitev lesno-cementnih streh in pokrivanja s strešnim lepom.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica števil. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice: Trst, Celovec, Split, Sarajevo, Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1.000.000.
Delniški kapital K 8.000.000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem, prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarovanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; denarne in hranilne vloge na tek, račun ali na vložno knjižico.

Opravilišče c. kr. razredne loterije.

Vloženi denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4 $\frac{1}{2}$ % čistih

Do K 10.000.— brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno premoženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron. Zamenjava in eskomptuje izžrebane oblige, srečke in kupone. Prodaja in kupuje devize in valute. Daje predujme na vrednostne listine pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje menice. Borzna naročila za dunajsko in inozemske borze izvede točno in ceno. Nakaznice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem. Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

Naslov za brzojavke: Kmetiska posojilnica Ljubljana. : Telefon št. 185. : Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. : Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Ljubljanske okolice

r. z. z. n. z. v Ljubljani — obrestuje hranilne vloge po

4³/₄ ⁰/₁₀₀

Stanje hranil. vlog
nad **dvajset**
milijonov

Rezervni zaklad
nad
900.000
kron

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

Koncem leta 1915 je imela vlog K 48.500.000.—
Rezervnega zaklade " " 1.330.000.—
Sprejema vloge vsak delavec in jih obrestuje po

4¹/₂ ⁰/₁₀₀

brez odbitka. Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo

— c. kr. deželne vlade. —

Za varčevanje ima vpeljane lične

— domače hranilnike. —

Posoja na zemljišča in poslopja na Kranjskem proti $5\frac{1}{4}\%$, izven Kranjske pa proti $5\frac{1}{2}\%$ obrestim in proti najmanj $\frac{3}{4}\%$ odplačevanju na dolg.

Ljubljana, Prešernova ulica števil. 3.

Največja slovenska hranilnica!